

Faktory ovlivňující počet dětí v rodině

Adéla Dobiášová

Bakalářská práce
2008

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2007/2008

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Adéla DOBIÁŠOVÁ**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Faktory ovlivňující počet dětí v rodině.**

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretických východisek – studium literatury (charakteristika rodiny, hodnota dítěte, historický a demografický vývoj rodičovství).

Zpracování praktické části – provedení kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření (zadání dotazníků, sběr dat, zpracování a vyhodnocení).

Přijetí odpovídajících závěrů.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MOŽNÝ,I. Česká společnost. 1.vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1

MOŽNÝ,I. Sociologie rodiny. 2.vyd. Praha: SLON, 2002. ISBN 80-86429-05-9

RABUŠIC,L. Kde ty všechny děti jsou?. 1. vyd. Praha: SLON, 2001.ISBN 80-86429-01-6

MARÍKOVÁ,H. Proměny současné české rodiny. 1.vyd. Praha: SLON, 2000.

ISBN 80-85850-93-1

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Helena Řeháčková

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

8. ledna 2008

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. května 2008

Ve Zlíně dne 8. ledna 2008

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Jarmila Celá
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Cílem bakalářské práce bylo popsat a pokusit se nastínit problematiku plánování počtu dětí u dnešních mladých lidí. V úvodu jsem seznámila čtenáře s důvody výběru tohoto tématu. V teoretické části vycházím z odborné literatury a objasňuji témata, jež se dané oblasti týkají.

Svoji práci jsem rozdělila na tři části, část teoretickou, praktickou a analytickou. V první části své práce se zabývám teoretickým nastíněním daného problému. Charakterizuji rodinu, její funkce i typy rodin. Popisuji činitele mající vliv na počet dětí v rodině, zabývám se historickým s demografickým vývojem rodiny a vývojem rodičovství i reprodukčního chování v posledních desetiletích. Pozornost věnuji metodám omezování porodnosti a v závěru jsem zpracovala statě o sociální politice v České republice. Čerpala jsem z odborné literatury, kterou uvádím v seznamu literatury.

V praktické části jsem se věnovala metodologii mého výzkumu. Vysvětlila jsem důvody, pro které jsem se rozhodla použít techniku dotazníkového šetření i celkový postup při sběru dat.

Poslední, analytická část, poskytuje čtenáři celistvý pohled na výsledky výzkumu. Snažila jsem se proniknout do vnitřní struktury problematiky a zaměřit se na ty faktory, které mají dynamizující úlohu.

Klíčová slova: dítě, rodina, partnerství, počet, porodnost, sociální politika, společenský trend

ABSTRACT

The main aim of my Bachelor work was to describe and try to adumbrate a problematic of a planning number of children at the young people. In the introduction I introduced readers to the reasons of a choice of this topic. In the theoretical part I suppose that technical literature and i shed light on my topics, which relevant to this field.

I divided my work into three parts: a theoretical part, a practical part and an analytic part. In the first part of my work I occupy in a theoretical adumbrate of this problem. I characterized a family, its functions and also some kinds of families. I describe some factors which influence the number of children in the families, hereafter I occupy in a historical with a demographic development of the family and the development of a parenthood, also a reproduction behaviour in these decades. I pay attention to a methods of a birth control and in the end of my work o process some articles about a social politics in the Czech republic. I borrow from a technical literature, which I mean in a list of the literature.

In a practical part I payed attention to a methodology of my research. I explained reasons, which i decided to use for a technical interrogatory investigation and a general advance of a data aquisition.

The last analytic part grands readers a complete picture of a result of a research. I tried to get down to the internal structure of this problematic and direct at the factors which have a dynamic role.

Key words: child, family, partnership, number, natality, social politics, social trend.

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Heleně Řeháčkové za podnětné připomínky a odborné vedení při zpracování mé bakalářské práce. Dále děkuji rodině za pomoc, podporu, trpělivost a pochopení.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 RODINA	11
1.1 RODINA A JEJÍ FUNKCE	11
1.2 CHARAKTERISTIKA RODINY	11
1.3 TYPY RODIN	12
2 ČINITELÉ MAJÍCÍ VLIV NA POČET DĚTÍ V RODINĚ	13
2.1 EKONOMICKÉ FAKTORY	13
2.2 BIOLOGICKÉ FAKTORY	14
2.2.1 Genetické faktory	14
2.3 PSYCHOLOGICKÉ FAKTORY	15
2.4 SOCIOLOGICKÉ FAKTORY	16
2.5 KULTURNÍ A NÁBOŽENSKÉ ROZDÍLY	16
3 VÝVOJ DEMOGRAFICKÉHO CHOVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE	18
3.1 OBDOBÍ PO 2. SVĚTOVÉ VÁLCE	18
3.2 OBDOBÍ PO ROCE 1989	18
4 PŘÍČINY ODKLÁDÁNÍ POČETÍ DĚTÍ DO VYŠŠÍHO VĚKU	20
5 PROPOLULAČNÍ POLITIKA	21
6 METODY OMEZOVÁNÍ PORODNOSTI	22
6.1 PORODNOST	22
6.2 ZAKLÁDÁNÍ RODINY	23
6.3 PLODNOST	23
6.4 VZDĚLÁNÍ	24
6.5 NÁKLADY NA DÍTĚ	24
6.5.1 Přímé náklady.....	24
6.5.2 Nepřímé náklady	24
7 SOCIÁLNÍ POLITIKA V ČESKÉ REPUBLICE	26
7.1 PRVNÍ FÁZE	26
7.2 DRUHÁ FÁZE	27
7.3 RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ	28
7.4 RODIČOVSKÝ PŘÍSPĚVEK	28
8 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI	30
II PRAKTICKÁ ČÁST	31
9 METODOLOGIE VÝZKUMU	32
9.1 CÍL VÝZKUMU	33
9.2 FORMULACE A STANOVENÍ HYPOTÉZ	33
9.3 METODA SBĚRU DAT	34
9.3.1 Výběrová technika	34
9.3.2 Popis dotazníku	34
9.3.3 Místo výzkumu.....	35

9.3.4	Velikost vzorku	35
III	ANALYTICKÁ ČÁST	36
10	ANALÝZA DOTAZNÍKU.....	37
10.1	ANALÝZA VÝZKUMU	37
10.2	ANALÝZA HYPOTÉZ.....	46
10.3	ZHODNOCENÍ VÝZKUMU.....	49
	ZÁVĚR	51
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	53
	SEZNAM TABULEK.....	56
	SEZNAM PŘÍLOH.....	57

ÚVOD

Ve své bakalářské práci bych se chtěla zabývat otázkou, do jaké míry a hlavně čím se mladí lidé nechají ovlivnit při svém rozhodování o počtu dětí.

Hlavním důvodem, proč jsem si zvolila toto téma, je, že se s ním osobně potýkám. Sama toužím po velké rodině a udivuje mě, kolik ať už mladých či starších přátel a známých, se mnou zarputile nesouhlasí a mé rozhodnutí mít více než 4 děti mi rozmlouvají. Argumentují víceméně stejně.

Úhrnná plodnost začala klesat již v 80.tých letech minulého století. Důvodem tohoto poklesu a ideálnímu počtu dětí v rodině se právě věnuji ve své práci. Domnívám se, že příčina je ve zhoršení ekonomických podmínek, změně životních hodnot a otevření nových možností pro mladé lidi, obdobně jako tomu je v západní Evropě. Tito lidé mají strach, že by více dětí nezvládli finančně a také se bojí té velké spotřeby času a energie, která je potřeba na výchovu dětí, kterou by si mohli nechat pro sebe a pro své pohodlí.

Proto se chci podívat na toto téma trochu hlouběji a zjistit, jak velkou roli zde hraje věk, pohlaví, náboženství, vzdělání, forma bydlení, a počet sourozenců v původní rodině.

Ve své práci se zaměřím na mladé lidi ve věku 18 až 30 let, kteří buď už děti mají, nebo ještě děti nemají a teprve o nich přemýšlejí a plánují svou budoucnost. A co všechno je k jejich rozhodnutí vede. Cílem práce je tedy zmapovat faktory mající vliv na motivaci k plánování počtu dětí, tedy určit klíčové činitele a popsat je.

Svoji bakalářskou práci jsem rozdělila na tři části, část teoretickou, část praktickou a analytickou. V první části své práce se zabývám teoretickým nastíněním daného problému. Čerpala jsem z odborné literatury, kterou uvádím v seznamu literatury.

V druhé a třetí části své práce chci proniknout do vnitřní struktury problematiky a zaměřit se na ty faktory, které mají dynamizující úlohu.

Hledám odpovědi ve svém výzkumu, pro který jsem sestavila dotazník. Výsledky vyhodnotím do tabulek a procentuálně zpracuji. Každá tabulka bude provázena slovním vyhodnocením. Z celé práce zpracuji závěrečná hodnocení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

1.1 Rodina a její funkce

Rodina v institucionálním smyslu patří mezi základní sociální útvary (Máchová, 1970, s. 53). V tomto smyslu plní pro společnost především tyto funkce: funkci ekonomickou (hlavně pro materiální zabezpečení rodiny), funkci výchovnou, biologickou (uspokojování pohlavního pudu manželů a procesu rozmnožování obyvatelstva) a funkci emoční (která vzniká a uskutečňuje se zejména mezi manžely, rodiči a dětmi navzájem).

1.2 Charakteristika rodiny

Rodina představuje nejmenší sociální jednotku, entitu, v níž je již obsažena sociální dimenze, entitu, která je průsečíkem intimních aktivit individuů, generujících transpersonální sociální skutečnosti. Funkce rodiny ve vztahu ke společnosti a k jedinci je naprosto jedinečná a nezastupitelná. Je jakýmsi médiem, v němž se uskutečňuje obousměrná transformace. Ve směru od intimity individuálního světa jedince, krystalizují první sociální fenomény, které pak vstupují do dalších větších a formálnějších sociálních formací, organizací, systémů. V rodině se jedinec od svého narození setkává s láskou, učí se ji přijímat a dávat a láskou dospělých je nová rodina konstituována. Rodina je hlavní generátor lásky, která se teprve následně rozlévá společností.

V opačném směru, ve směru od celku společnosti se sociální fenomény v rodině individualizují a personalizují na míru dané rodiny a jedinců, které sdružuje. Rodina je také místem, kde dochází k určitému ztlumení nadměrné dynamiky sociálních procesů a filtraci, excesů či některých sociálních jevů, podle charakteristiky rodiny. Rodina je vůči celku společnosti jak konzervativní, tak progresivní. V každém případě v situaci společenské turbulence, extrémní dynamiky, anomie a podobných společenských stavů představuje rodina pro jedince stabilizující společenský faktor.

Rodině zůstává úkol utvářet osobnost dítěte a stabilizovat ji u dospělých. Definuje se především emoční podporou, jakou poskytuje svým členům. Jinak socializace v rodině stále ubývá – přebírá ji především školství, přestože v raném dětství je tato socializace v rodině nezastupitelná a obvykle tam probíhá.

Máchová (1970, s. 53) tuto skutečnost vidí jako pozitivní, protože rozšíření školní docházky a vzdělání vedlo k vytvoření nového postavení dítěte a vztahu k němu a novému

pojetí rodiny vůbec. V této rodině dítě díky škole zaujímá významnější místo než v jiných typech rodiny.

1.3 Typy rodin

1. **typ plodivý, rozmnožující se** – tam je osoba dítěte zanedbávaná, rodině záleží především na majetku a pracovní síle.
2. **malthuziánský typ** (nakloněný kontrole porodnosti) – bohatství domácnosti spočívá hlavně v dětech a jejich budoucnosti.

Změna paradigmatu dítěte v rodině měla i další příčiny. Jednou z nich byl první výskyt intimnějšího života a růst hodnoty domova, což přišlo ruku v ruce se zkrácením pracovní doby. Zlepšilo se také rodinné klima. S tím vším se spojuje jednak snížení počtu dětí v rodině a jednak zvýšení dětí navštěvujících školu. Přechod od „staré“ rodiny k „moderní“ se odehrává prostřednictvím změny vztahu k dítěti. Díky škole se prodlužuje dětství až na dobu školní docházky a zároveň se vytváří jeho nové pojetí – s důrazem na nevinnost a slabost dětí, kterou je potřeba chránit a zároveň dítě proti slabosti vyzbrojit.

Škola dítě od rodiny prostorově vzdálila, ale zase umožnila afektivní sblížení. Soustředěním na osoby v rodině a na citové vztahy se začala definovat zúžená (nukleární) rodina, do určité míry oddělená od příbuzných a služebnictva. Ta se začala více soustředit na dítě – změnil se jeho status, dítě se stalo králem. Začínají se stírat rozdíly (ale zpočátku hodně pomalu) mezi dětmi podle pořadí narození, nejstarší začíná přicházet o svá privilegia. Znovu se objevil význam výchovné péče o děti.

„Funkcí rodiny vždycky bylo přispívat k biologické a sociální reprodukci společnosti, udržet a co možná nejvíc zlepšit své postavení v sociálním prostoru. Dříve se postavení rodiny vázalo na majetek a dědictví, dnes je to především vzdělání školní kapitál. Hodnota rodiny je vnímaná podle výše školního i kulturního kapitálu, který vlastní všichni členové rodiny. Tato změna proběhla v krátké době, v přechodu jedné generace na druhou“ (Máchová, 1970, s. 55).

2 ČINITELE MAJÍCÍ VLIV NA POČET DĚTÍ V RODINĚ

2.1 Ekonomické faktory

„Ekonomické faktory v současné době nejsou totožné s charakterem hospodářské funkce rodiny v minulých etapách vývoje společnosti. Záleží na celé řadě okolností. Jde zejména o množství a výši příjmů jednotlivých členů rodiny; v této souvislosti vystupuje do popředí otázka zaměstnanosti žen a příjem ženy jako dílčích finančních zdrojů rodiny, počet dětí v rodině, atd. Rovněž se tento problém spojuje s problémem celkové hospodářské úrovně státu, s podílem státu na ekonomické funkci rodiny v různých formách (např. sociální zabezpečení rodin s více dětmi). Je zde ještě i řada dalších důležitých činitelů, jako výstavba bytů, škol, školek, služby domácnosti, atd.). Otázka životní úrovně rodin je spjata s otázkou velikosti rodiny, s počtem nezaopatřených dětí v rodině. Rovněž i výchovná funkce rodiny, zejména výchovná funkce matky je modelována ekonomickou funkcí rodiny“ (Máchová, 1970).

Důležité je i to, do jaké míry se může podílet rodina na výchově svých dětí, kolik volného času má, aby se mohla tomuto problému věnovat, kolik času zbývá jednotlivým členům rodiny po pracovní době na práci v „rodině“.

Novější ekonomické rozborů reprodukčního chování populace kladou důraz na mikroekonomický přístup – důležité je, jak se ekonomicky chová a přemýšlí jedinec. Základní síla, která proměňuje lidské reprodukční chování je podle současných ekonomů poptávka po dětech.

Lidé se rozhodují pro dítě na základě uvážené kalkulace – přínos dítěte musí převážit náklady, které na něj byly vynaložené.

„Rodina reguluje základní potřeby člověka a určuje jeho činnosti. Rodina nestanoví pouze rodinný standard individua a jeho vyhlídky do budoucnosti. Jak je tedy rodina ekonomicky schopna zvládnout své problémy v dané společenské situaci, takové místo zaujímá ve stupni prestiže. Tento fenomén má pochopitelně svoji pozitivní i negativní stránku. Rodina se raději zřekne dalšího dítěte, než by snižovala svoji životní úroveň“ (Máchová, 1970, s. 68).

2.2 Biologické faktory

Většinu z nás při hledání odpovědi na otázku, proč lidé mají děti, okamžitě napadne, že příčinou je rozmnožovací instinkt. „Čistě vzato biologicky, je to vůbec náš základní úkol: předat geny, uchovat rod, jedná se tedy o biologickou reprodukci společnosti prostřednictvím rodiny“ (Máchová, 1970, s. 61).

„Snaha dostat se do vyšší sociální skupiny nebo zaujmout prestižní postavení modifikuje míru plodnosti; v tomto smyslu se jedná o korelaci negativní“ (Koschin, 2005). Jak uvádí Máchová (1970, s. 66) větší počet dětí zmenšuje možnost dostat se na vyšší sociální žebříček, zaujmout prestižní postavení. Tyto faktory zde působí silněji, než tradiční vlivy etické, psychické, socializační, které působí na vyšší porodnost. Proto také rodiny, které usilují o vyšší, lepší sociální postavení, mají méně dětí než rodiny, které nejsou ve vertikálním pohybu. Výzkumy v posledních letech ukazují, že tato snaha o sociální vzestup není, bohužel, tak jednoduchá.

„Biologické faktory ovlivňující počet dětí v rodině zdůrazňuje také lepší sociální postavení a vyšší hranice příjmů. To způsobuje, že rodiny pocházející ze sociálních skupin lépe příjmově zajištěných mají více dětí než rodiny ze sociálních skupin s menší sociální prestiží. Tento faktor vysvětluje, podle Máchové, i jev prudkého vzestupu porodnosti v zemích západní Evropy a poválečné Ameriky“ (Máchová, 1970, s. 66).

2.2.1 Genetické faktory

Počet dětí v rodině a vůbec i vlastní založení rodiny značně ovlivňují genetické vlivy a genetické choroby, vznikající mutací genů. Mutace se děje v samostatných vajíčkách a spermích, nebo v časných stádiích vývoje oplozeného vajíčka. Mnoho jedinců si rozmyslí založit rodinu a mít děti, neboť „u některých genetických chorob lze prokázat hrubé změny na určitých chromozómech nebo lze prokázat změny v jejich počtu (trizomie u dosti častého Downova syndromu dříve nazývaného mongolismus). U většiny genetických chorob dochází jen ke změnám genů, sídlu dědičných vloh v chromozómech, které nejsou dosavadními metodami zjištěitelné“ (Krejčí, Dvořáček, 1981, s. 35-36).

„Patří sem hemofilie, řada nemocí výměny látkové z nedostatku enzymů ovlivňujících výměnu látek, jako galaktosémie, glukogenózy, lipidózy a jiné.

Genetické poruchy se mohou dědit z jedné generace na druhou, mluvíme o familiárním výskytu. Jinou možností jsou choroby vrozené, kdy předchozí generace byly postiženy a úchytky vznikly mutací za gametogeneze nebo záhy po oplodnění.

Jsou-li takto vzniklé mutace těžké, vedou buď k odúmrtí plodu v těle matky a k potratu, nebo za jiných okolností mohou způsobit, že se plod narodí a brzy zemře, nebo přežívá, ale jedinci jsou neplodní. Jsou-li mutace lehké, vyvolávají nemoci přenášející na další generace – nemoci dědičné. Mutace vznikají při působení virů, záření, účinkem chemických látek nebo některých léků.

Přitom je třeba si uvědomit, že všechny vrozené vady nejsou dědičné, např. vrozená syfilis se přenáší od nemocné matky na plod. Naopak, některé dědičné choroby se neprojeví hned po narození, ale později“ (Krejčí, Dvořáček, 1981, s. 36).

2.3 Psychologické faktory

I když mezi nejmocnější faktory spadají faktory biologické, zahrnující plození dětí, jako citové vztahy mezi rodiči a dětmi, neméně důležité jsou i faktory výchovné, tedy ty, které formují osobnost dítěte předtím, než dosáhly školního věku.

„Jsou to předně poznatek, že jsou určité základní duševní potřeby dítěte, které musí být splněny, aby se po duševní stránce vyvíjelo dobře a zdravě. Tyto potřeby jsou nejlépe splňovány v normální rodině. Základní duševní potřeby nejsou výsadou pouze dětského věku, ale provázejí nás celý život. Z toho plyne, že tak, jak rodiče uspokojují potřeby dítěte, uspokojuje dítě značnou část duševních potřeb rodičů. Přináší jim spoustu nových podnětů, umožňuje jim získat zkušenosti jinak nezískatelné, dává jim pocit jistoty v citovém vztahu i vědomí společenské hodnoty a užitečnosti. Konečně dítě zcela osobitým způsobem uspokojuje jejich potřebu „otevřené budoucnosti“. Přináší do jejich života nové a nové výhledy, neboť s dětmi je neustále na co se těšit a z čeho mít obavy. A v posledních důsledcích umožňuje rodičům, aby v něm – ve svém dítěti – překročil svůj osobní čas. Nejen že v dítěti leží pokračování našeho života ve smyslu biologickém, ale pokračuje a dále se vyvíjí to, co jsme mu dali tvořivým dílem své výchovy“ (Matějček, Langmeier, 1981, s. 213).

2.4 Sociologické faktory

Pro rodiče je dítě významnou hodnotou v jejich životě. A to i přesto, že si uvědomují, kolik osobních obětí musí podstoupit v budoucnu a kolika osobních výhod se budou muset vzdát, aby vychovali z biologického tvora sociální bytost a jak nákladný celý tento proces je. Moderní společnost, která je společností značně individualizovanou, totiž nabízí tolik nejrůznějších možností, jejichž prostřednictvím může člověk smysluplně naplnit svůj život, že plození dětí v jejich konkurenci u chladně kalkulujícího jedince nemůže obstát.

„Rodina v podstatě podmiňuje a svým způsobem i určuje zařazení individua do sociální struktury (podmiňuje sociální postavení, určuje funkci a role, dává pocit sociálního vědomí a vytváří normy sociálního chování). Jde o celkový proces zespolečenštění“ (Máchová, 1970, s. 67).

„Klíčové sociální faktory jsou spojeny se sociální rolí rodiny a její funkcí mechanického společenského dědění neboli předávání návyků nutných pro život ve společnosti a pro styk mezi lidmi, nutných pro orientaci v poznávacích stereotypech, nutných pro regulaci zachování hodnot a norem, přičemž veškeré tyto návyky, symboly, stereotypy, hodnoty, normy jsou spojeny s třídně podmíněnou sociální pozicí jejíž opětovné obsazení v další generaci můžeme považovat za hlavní funkci rodiny“ (Máchová, 1970, s. 67).

2.5 Kulturní a náboženské rozdíly

Lidskou sexualitu ovlivňují kulturní vlivy nesrovnatelně víc než vlivy biologické. Je proto nepřipustné, aby lidský sex vysvětlovali evolucionisté či biologové, ale zásadně jen psychologové nebo kulturní antropologové. Existuje ještě dost kulturních vlivů, které mají negativní vliv na lidskou, zejména ženskou sexualitu. Náboženské předsudky dusí už dnes jen katolíky, neboť restriktivní náboženská morálka, jež zformovala v minulosti náš myšlenkový svět ničí sex dnes už jen silně věřícím lidem. Dodnes se katolíci modlí: „Hle v nepravostech jsem zplozen a v hříchu mě počala matka moje“ (Rabuši, 2001, s. 265). A když muž a žena s kajícím srdcem vyslechnou tato slova a pomodlí se, měli by se odebrat na manželské lože a vědomě hřešit? Ovšemže dnes už to není tak hrozné jako donedávna, kdy byli věřící vystaveni strašnému tlaku. Učení církve, která považuje pohlavní styk za nemorální a jakýkoliv projev sexuality za provinění proti boží vůli, představuje však velké riziko neurotizace u všech věřících se silným pohlavním pudem i v dnešní době. Dost neurotických případů pochází právě z církevních kruhů, které kladou rovnítko mezi vírou a ne-

přátelství vůči tělu. Až 60% dívek, které byly vychovány v přísné náboženské morálce prý bývá pohlavně chladných, sexu se vyhýbajících. Mezi přísně nábožensky vychovanými muži se zas vyskytuje dost vysoké procento homosexuálů, nebo sadistických, masochistických, či impotentních pacientů. Jsou mezi nimi i přestrašení muži trpící chorobnými neurózami- protože jejich sexuální vjemy jsou okamžitě spojovány s pocity viny, kde dokonce i masturbaci pocíťují jako hřích. Když je nadměrně zdůrazňovaným cílem tzv. "čistoty" popření jakékoliv sexuality, je tento cíl pochopitelně nedosažitelný. Shrnuto a podtrženo: u lidí silně nábožensky vychovaných existuje mnohem více různých sexuálních poruch a zábran než u ateistů.

3 VÝVOJ DEMOGRAFICKÉHO CHOVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

3.1 Období po 2. světové válce

„Česká republika se v období po druhé světové válce začala výrazně odlišovat od evropských demokratických zemí. Po celou komunistickou etapu byl pro Českou republiku, obdobně jako pro ostatní státy socialistického bloku, příznačný nízký věk vstupu do manželství a po sňatku zpravidla následovalo v krátkém období narození potomků, nejčastěji dvou. Významná část sňatků byla urychlena nebo vynucena těhotenstvím partnerky. Současně se stal rozvod obecně přijímaným řešením manželských neshod a rozvedená žena měla dokonce vyšší status než žena, která nikdy do manželství nevstoupila. Soužití dvou lidí bez toho, aby spolu uzavřeli sňatek, bylo společností tolerováno spíše u lidí, kteří již manželstvím prošli. Tyto partnery motivovaly především ekonomické důvody. S další svatbou již jedinec nezískal žádné výhody, naopak, mohl přijít o vdovský důchod. V případě prvních manželství existovala výrazná podpora ze strany státu - především pro mladé (výhodné manželské půjčky, snazší možnost získání bytu a další)“ (Hašková, Zamykalová, 2006, s. 13).

3.2 Období po roce 1989

K přeměně reprodukčního chování došlo vzápětí po pádu komunistického režimu. „Generace, které začaly dorůstat v nových ekonomických podmínkách, odkládají nebo odmítají vstup do manželství a rození potomků. Výrazně také roste podíl dětí, které se rodí neprovdaným matkám. Přesto se k uzavření manželství odhodlává stále méně lidí, úroveň rozvodovosti stále roste“ (Chaloupková, Šalamounová, 2004, s. 13).

„Za současnými změnami reprodukčního chování stojí především zhoršení ekonomických podmínek, zvláště mladých rodin. Od generace svých rodičů se ale liší hlavně tím, že uskutečnění životních plánů založení rodiny odkládají do vyššího věku, zpravidla po předchozím soužití s partnerem bez oddacího listu. Tyto závěry navozují dojem, že za současným vývojem jsou oba faktory, změna hodnotové orientace i ekonomických podmínek“ (Chaloupková, Šalamounová, 2004, s. 14).

„Rodinu ale také ovlivnil i režim. Rázně odsunul stranou náboženská omezení, umožnil rozvod a interrupci, snížil porodnost, zvýšil zaměstnanost, vzdělanost a obecně pracovní příležitost pro ženy, byla zajištěna kolektivní péče o jejich děti ve škole i mimo

ni. Radikální postoj vůči rodině však nepřetrval v úplnosti. Čím byly ženy vzdělanější, jejich počet mezi pracovní silou vzrůstal a snižovala se plodnost“ (Goody, 2006, s. 168).

„Dnes je sice ve společnosti více osamělých rodičů než dříve, tento trend však nelze považovat za signál „zániku rodiny“, neboť jednotlivci často unikají z jednoho vztahu, aby vzápětí vstoupili do jiného“ (Goody, 2006, s. 192).

V demografické literatuře jsou závěry ohledně efektivnosti pronatalitních opatření nejednoznačné a z hlediska možnosti dlouhodobě ovlivnit úroveň plodnosti převažuje skepse. Reprodukční chování je široce podmíněný bio-sociální proces. Pronatalitní opatření jsou pouze jedny z mnoha faktorů, které mohou působit při rozhodování o založení či velikosti rodiny. Vliv těchto opatření nelze oddělit a kvantifikovat. Jejich vliv lze hodnotit pouze v kontextu vlivu ostatních podmínek. Například vliv pronatalitních opatření přijatých v Československu na počátku 70. let nelze hodnotit izolovaně, ale v souvislosti s celkovou společenskou atmosférou tehdejší doby. Tato opatření přispěla nejen ke zpomalení poklesu úrovně plodnosti, ale především k zformování a udržení modelu časně plodnosti a dvoudětné rodiny. Tento reprodukční režim se vyznačoval tím, že více jak polovina žen měla ve věku 25 let již dvě děti a tudíž ukončenou reprodukci.

Na reprodukční chování působí nejen přímá populační opatření, jejichž cílem je populační vývoj ovlivnit, ale také nepřímá, jejichž záměry jsou jiné. Jedná se o všechna opatření ekonomického, právního a sociálního charakteru, o opatření týkající se bydlení, zaměstnanosti žen, vzdělání, trhu práce, atd. Ve vyspělé společnosti je vliv těchto nepřímých opatření na reprodukční chování velmi významný a často mnohem důležitější než vliv přímých opatření.

4 PŘÍČINY ODKLÁDÁNÍ POČETÍ DĚTÍ DO VYŠŠÍHO VĚKU

Politické změny v roce 1989 a následná transformace nastolily v České republice nové podmínky pro reprodukční chování. Destabilizace životních podmínek a nejistota ohledně budoucnosti byly doprovázeny negativními dopady přechodu k tržní ekonomice (inflace, nezaměstnanost, pokles životní úrovně) a omezením státní podpory rodin. Existují demografické výzkumy provedené ve státech východoevropského regionu, které potvrdily spojitost mezi reprodukčním chováním a ekonomickou nejistotou jako důsledkem transformace. Vzhledem k tomu, že rozhodnutí mít dítě je nezvratné a že existuje možnost odložit toto rozhodnutí, jeví se odklad narození dítěte do vyššího věku v době rostoucí nejistoty jako optimální řešení.

Nastolení demokracie umožnilo mladým lidem svobodně rozhodovat o vlastním životě. Zároveň došlo k rozšíření možností, jak se rozhodnout (studovat, cestovat, budovat si kariéru). Změna hodnotové orientace mladých lidí se projevila v jejich odlišném přístupu k životním rozhodnutím. Rozšíření individualismu se odrazilo v posílení vědomí odpovědnosti za vlastní život. Z tohoto pohledu lze na odklad rodičovství nazírat nejen jako na upřednostnění jiných životních hodnot, ale také jako na projev zvýšené odpovědnosti, se kterou mladí lidé přistupují k zakládání rodiny. Podle Chaloupkové a Šalamounové (2004, s. 23) má rodina jedno nebo dvě děti proto, že sami rodiče mají určitou hodnotovou orientaci, která je zaměřena spíše individualisticky a klade větší důraz na sebeprosazení.

Pokud se podíváme do naší kultury, zjistíme, že kromě etnických minorit jsou rodiny, které mají hodně dětí, většinou hodnotově orientovány určitým směrem. Většinou se jedná o nábožensky založené rodiny. Děti jsou v nich určitým způsobem vychovávány a získávají určitou hodnotovou orientaci a my už jen těžko zjistíme, zda je to proto, že mají kolem sebe hodně sourozenců, anebo proto, že je rodina nějakým způsobem vychovávala.

Je pravda, že se v současnosti počet dětí v rodině v průměru snižuje, v naší společnosti existuje dnes představa, že optimální je mít dvě děti, méně často jedno. Odhadovat do budoucnosti, co bude tenhle vyšší počet lidí, kteří byli v rodině centrem pozornosti, znamená, je problematické. Je také otázka, jestli tyto děti v rodině skutečně ve středu zájmu jsou. Některé ano, některé naopak ne. Některé rodiny si pořízují jenom jedno dítě, protože mají velké podnikatelské ambice, kariéru, zaměstnání a dítě není tolik centrem pozornosti, jak bylo dřív, kdy měla rodina sice více dětí, ale neměla zase tak velké pracovní vytížení.

5 PROPOLULAČNÍ POLITIKA

Populační politika (viz příloha č.4) je pojem, který se používá více v akademické sféře než v politice. Přestože někteří politici o populační politice mluví, v oficiálních vládních dokumentech se tento pojem objevuje velmi zřídka a spíše ve spojení s migrační politikou. Zdrženlivý až odmítavý postoj k populační politice lze v současné době vysledovat ve většině evropských států. Zatímco vlády v západoevropských státech zaujaly tento postoj již po druhé světové válce, ve východoevropských zemích byl spojen s pádem komunistického režimu po roce 1989. Spojitost populační politiky s autoritářskými režimy a nedůvěru v její účinnost lze považovat za dva hlavní důvody odmítavého postoje k populační politice. Výjimkou jsou např. Francie či Maďarsko, kde je silně prosazováno národnostní hledisko a populační politika je především nástrojem ochrany národních zájmů.

Neexistence koncepce populační politiky ve většině evropských států neznamena, že podmínkám reprodukce populace není věnována ze strany státu žádná pozornost. Naopak, ve většině států byl postupně vybudován systém rodinné politiky, kde hlavním zájmem není zvyšování úrovně plodnosti, ale zlepšování životních podmínek rodin s dětmi. Mezi těmito systémy však existují odlišnosti vyplývající z rozdílných společensko - teoretických konceptů.

V některých státech, např. Německu, Rakousku či Belgii je rodinná politika založena na koncepci ochrany rodiny jakožto instituce, zatímco např. ve skandinávských zemích na koncepci individualistické, tj. ochrany jednotlivých členů rodiny. Nicméně společné těmto systémům je, že populační aspekt ustoupil do pozadí. Tento přístup nevylučuje, že vytvoření příznivých podmínek pro reprodukční chování může vést k tomu, že se lidé budou častěji rozhodovat k většímu počtu dětí. Není to však považováno za cíl, ale za vedlejší příznivý efekt vhodně koncipované rodinné politiky.

6 METODY OMEZOVÁNÍ PORODNOSTI

Dnešní doba svými moderními prostředky umožňuje lidem rozhodovat o počtu dětí na základě vlastního uvážení.

Mezi metody omezování porodnosti patří antikoncepce (viz příloha č. 1), sterilizace (viz příloha č. 2) a umělé ukončení těhotenství (viz příloha č. 3). Jedním z cílů plánovaného rodičovství je rozšiřování metod antikoncepce a v indikovaných případech sterilizace na úkor snížení počtu umělého přerušování těhotenství.

6.1 Porodnost

Porodnost je jedním z klíčových demografických procesů, spolu s úmrtností představuje základní složku demografické reprodukce populací.

Úroveň porodnosti závisí na plodivosti, což je schopnost muže a ženy родit děti. Jejím výsledným efektem, vyjádřeným počtem narozených dětí, je plodnost neboli fertilita. Úroveň porodnosti je také ovlivněna vnějšími "nebiologickými" faktory jako např. populační politika státu, bytová situace partnerů, uplatnění na trhu práce, hodnotový systém partnerů, náboženské vyznání apod.

Při analýze procesu porodnosti se vychází ze statistiky založené na narozených dětech tzn. nestuduje se událost porodu, ale narozené děti. Porody se totiž dělí na základě počtu narozených dětí na jednočetné a vícečetné.

Statistika porodnosti je založena na Hlášení o narození, které obsahuje údaje o narozeném dítěti, rodičích a údaje vztahující se k porodu. Údaje pro toto hlášení jsou na matrice sbírány na základě podkladů zdravotnických zařízení, matrika dále předává hlášení Českému statistickému úřadu pro další zpracování.

Narozené děti se rozlišují podle několika faktorů:

- dle rodinného stavu matky v době porodu - manželské a nemanželské
- dle projevu, resp. neexistence známek života - živě a mrtvě narozené
- dle věku matky při porodu
- dle pořadí - tzn. kolikáté dítě matky to je

Při studiu porodů v manželství se zjišťují porodní intervaly, tj. doba mezi předchozím porodem a narozením dítěte určitého pořadí (tzv. meziporodní interval). Plodivost že-

ny se vztahuje k tzv. reprodukčnímu období, které je vymezeno věkovým rozpětím 15 - 49 let. Demografická statistika se zajímá i o tzv. diferenční plodnost, tj. plodnost různých sociálních skupin, subpopulací, městského a venkovského obyvatelstva apod.

Úroveň plodnosti se dále zkoumá ve vztahu k ekonomické situaci žen či s jejich úrovní vzdělání

6.2 Zakládání rodiny

Maříková (2000, s. 125) uvádí „Podle sociologického pojetí je soukromá sféra v moderní společnosti považována za ryze „ženský svět“ zahrnující sféru domácnosti, péče o rodinu a neplacenou domácí práci. V opozici k ní je pak vymezena sféra veřejná, reprezentující „svět mužský“, svět placené práce, politiky a veřejné angažovanosti.

S průnikem stále početnějších skupin žen s vyšším vzděláním a kvalifikací na trh práce, tj. do veřejné sféry, dochází k podstatným změnám ve sféře soukromé, uvnitř rodiny: mění se její velikost a struktura; dochází k narušení tradiční dělby práce v domácnosti; k proměně obsahů rolí muže a ženy v rodině; rodina se stává více otevřenou jak směrem ven na vnější sociální okolí, tak ve směru dovnitř; otevírá se zde prostor pro více partnerský (symetrický a egalitární) způsob soužití partnerů; mění se v ní nejen vztahy mezi partnery, ale i mezi rodiči a dětmi“.

„Počet dětí v rodině hraje relativně malou roli v tom, zda žena zůstane doma nebo jde pracovat. Více dětí v našich podmínkách častěji znamená, že žena pracovat jde“ (Maříková, 2000, s. 91).

6.3 Plodnost

Změny v reprodukčním chování se stále častěji stávají důležitým tématem nejen v odborných kruzích (Šalamounová, 2006). Základním ukazatelem, který se používá pro měření plodnosti, je tzv. úhrnná plodnost. Vypočítává se zpravidla zvlášť pro každý kalendářní rok a vyjadřuje, kolik by se jedné ženě narodilo v průměru dětí, kdyby zůstala struktura narozených podle věku matky stejná. Právě z důvodu této podmínky je interpretace tohoto ukazatele v době výrazných změn složitější. Kromě něj se ještě v demografii používá tzv. konečná plodnost. Ta se počítá zpětně pro jednotlivé generace. Nevýhodou tohoto ukazatele je, že se dá počítat teprve v době, až ženy z daného ročníku dosáhnou věku, kdy již není pravděpodobné, že budou mít další potomky, tedy teprve, když jim je okolo 40 let.

6.4 Vzdělání

Vyšší životní úroveň daná vzděláním a na to navazujícím ekonomickým rozvojem motivuje rodiny, aby se dobrovolně rozhodly mít méně dětí. Zřeknutí se politiky bezhlavého populačního růstu není také možné bez účinné antikoncepce. V tomto smyslu ovšem propagace plánovaného rodičovství není žádným sociálním inženýrstvím. Jde o prosté praktické uplatnění základního práva lidí - nestát se obětí vlastní nevědomosti a vlastních předsudků. Čím je zkrátka národ vzdělanější a rozvinutější, tím víc klesá demografický růst.

6.5 Náklady na dítě

Náklady na dítě se dají rozdělit na dvě kategorie: přímé a nepřímé.

6.5.1 Přímé náklady

Přímé náklady se rovnají skutečným výdajům na dítě v dolarech minus všechna peněžní zvýhodnění prostřednictvím systému daňových odvodů na základě existence dítěte. Bezplatné nebo subvencované služby snižují výdaje rodičů, které by jinak museli vynaložit. Myslím, že rodiče a potenciální rodiče jsou příznivě nakloněni změnám v přímých nákladech na děti v rámci své vlastní společnosti. Pokud budou mít pocit, že náklady na děti se zvýšily, práh psychologického přínosu bude podroben zkoušce (McDonald, 2004, s. 6).

6.5.2 Nepřímé náklady

Dle McDonalda (2004, s. 6-7) nepřímé náklady na dítě tvoří výdělek, o který rodiče přišli kvůli času strávenému porodem a výchovou. Výzkum v několika zemích ukázal, že nejvíce se nepřímých nákladů na děti realizuje při prvním dítěti. Přímé náklady jsou také vyšší u prvního dítěte, ale jejich křivka se s počtem dalších dětí zplošťuje více než křivka nepřímých nákladů. Nepřímé náklady klesají, je-li společnost organizována způsobem, který rodičům umožňuje spojit práci s péčí o rodinu.

To částečně objasňuje, proč země s vysokou mírou intenzity zaměstnanosti matek mají relativně vysokou plodnost, a země s nízkou participací matek mají velmi nízkou plodnost. Existují pádná tvrzení, která ukazují, že při rozhodování, zda žena bude mít první dítě, mají nepřímé náklady větší důležitost, než náklady přímé, zatímco přímé náklady hrají větší roli při rozhodování o dalších dětech.

Výše uvedené skutečnosti mohou vést i jiným směrem. Racionální volba by mohla být ovlivněna i úvahami o možnosti mít nemanželské dítě či rozhodnutím, zda vůbec vstupovat do stavu manželského.

7 SOCIÁLNÍ POLITIKA V ČESKÉ REPUBLICE

Za současných podmínek nezbyvá než soustředit se na rozvoj stávajících forem podpory rodin. Nutno podotknout, že tímto směrem se zatím ubírá většina vyspělých států.

7.1 První fáze

První otázkou je vytvoření ucelené koncepce rodinné politiky a její institucionální zajištění. V České republice se pojem „rodinná politika“ objevil již ve Scénáři sociální reformy v roce 1990, kdy cílem mělo být opuštění ryze populačního účelu rodinné politiky. Státní podpora se měla soustředit pouze na nízkopříjmové rodiny. Následně se od vybudování systému rodinné politiky ustoupilo. Až v posledních letech lze vysledovat určitý návrat k rodinné politice jako samostatnému tématu politických úvah. „V programovém prohlášení z roku 2002 se vláda zavázala, že do roku 2005 připraví koncepci rodinné politiky. Na ni měl navázat Národní program pro podporu rodin s dětmi. Prvním krokem bylo předložení Národní zprávy o rodině“ (Pavlík, 2002, s. 14). V programovém prohlášení současné vlády však závazek přijetí koncepce rodinné politiky zařazen není, přestože v jedné z prvních verzí vládního dokumentu bylo uvedeno, že koncepce rodinné politiky bude připravena do roku 2006. Nejistota z hlediska koncepčního přístupu v oblasti státní podpory rodin tedy nadále přetrvává.

Jak je konstatováno v Národní zprávě z roku 2004, současná situace institucionálního zabezpečení rodinné politiky v České republice je spíše neuspokojivá. V rámci Ministerstva práce a sociálních věcí ČR byl vytvořen odbor rodinné politiky a sociální práce. Na ostatních ministerstvech, které se zabývají oblastmi s bezprostředním vztahem k rodině, není problematika rodiny v přímé působnosti. Podle doporučení EU by se ve všech těchto resortech mělo sledovat, jaké dopady mají přijímaná opatření na rodiny s dětmi. Ještě znatelnější deficit je pozorovatelný na úrovni krajské a místní samosprávy. Z uvedeného vyplývá, že ve veřejné sféře je rodinám věnovaná nízká pozornost. Změně v přístupu by mohlo napomoci vybudování jednotně koordinovaného systému rodinné politiky s konkrétně vymezenými kompetencemi.

Většina dosud navrhovaných nebo přijímaných opatření rodinné politiky se týkala především oblasti finanční podpory, zatímco další nástroje nefinanční povahy stály spíše stranou (viz výše). Také z výsledků sociologických šetření vyplývá, že česká veřejnost stále upřednostňuje finanční podporu před ostatními nástroji podpory rodin. Většina států

EU se v posledním desetiletí zaměřovala spíše na harmonizaci vztahu mezi pracovní a rodinnou sférou. V roce 1999 v rámci Evropského parlamentu bylo sladění práce a rodinného života označeno za jednu z hlavních priorit rodinné politiky ve státech EU.

„V České republice je finanční pomoc rodinám poskytována v rámci systému státní sociální podpory. Přestože je výše dávek odvozená od výše životního minima a životní minimum je pravidelně valorizováno, reálná kupní síla dávek klesá. Kritizována je také orientace na příjmově slabé rodiny znevýhodňující středně příjmové rodiny a rodiny s nižším počtem dětí. Ukazuje se, že rodinná politika by se neměla zužovat pouze na sociální politiku, tj. upřednostňovat solidaritu vysoko příjmových rodin s nízkými příjmovými rodinami před solidaritou bezdětných s rodinami s dětmi. Dříve prosazovaný záměr zavést plošné přídatky by nepřineslo žádoucí zlepšení, neboť současně s tím bylo navrhováno zrušení daňové úlevy, která je dosud poskytována na každé dítě. Z daňových úlev profitují právě rodiny s vyššími příjmy“ (Pavlík, 2002, s. 15).

7.2 Druhá fáze

„Připravovaná druhá fáze reformy veřejných financí by měla přinést zásadní změny v systému daňové podpory rodiny. Avšak ukazuje se, že v rozporu s uvedenou kritikou by touto reformou byla opět posílena podpora rodin s nízkými příjmy na úkor středně příjmových skupin. Pozitivně lze hodnotit návrh zavedení společného zdanění manželů pro rodiny s alespoň jedním nezaopatřeným dítětem“ (Pavlík, 2002, s. 15). Největší přínos tohoto opatření by mohl být v rodinách, kdy jeden z rodičů má nízký nebo žádný příjem, což se týká především rodin s malými dětmi. Objevují se také úvahy o zvýšení daňového zvýhodnění rodin podle počtu dětí, kdy se zvyšujícím se pořadím by se zvyšovaly odpisové částky. Snižování daní lze považovat za lepší formu finanční podpory rodin s dětmi než přímé poskytování finančních dávek. Posun od poskytování dávek směrem k daňovému zvýhodnění by nepochybně měl větší motivační účinek, protože na daňové zvýhodnění je nutné si vydělat. Daňový systém by neměl být brzdou individuálního úsilí o zabezpečení životní úrovně vlastní rodiny. Po vzoru některých států EU by do daňových odpisů bylo možné zařadit i další výdaje spojené s péčí o děti, např. náklady na vzdělání dětí nebo výdaje spojené s najímáním hospodyň pro zabezpečení domácnosti a hlídání dětí.

„Výrazné rezervy lze v České republice spatřovat v přijímání opatření ke sladění práce a rodinného života“ (Pavlík, 2002, s. 16). Pro fázi mladé rodiny je často problémem nedostatek volného času. Většinou se to týká zaměstnaných matek, pro které je obtížné

skloubit povinnosti v zaměstnání s výchovou dětí a péčí o domácnost. Potvrzuje se, jak potřebné by bylo rozšíření nabídky různých forem práce s volnějším režimem. Jedná se především o možnost práce doma nebo na zkrácený úvazek a zavedení flexibilní pracovní doby. Důležitým opatřením by bylo pracovní volno na péči o rodinu bez omezujícího vlivu na kariéru a odměňování. Významnou součástí by mělo být zapojení otců do výchovy dětí a do domácí neplacené práce. Uvažuje se o zavedení tzv. otcovské dovolené, která již existuje ve většině států EU.

7.3 Rodičovská dovolená

„Důležitou součástí opatření týkající se harmonizace pracovního a rodinného života jsou změny v koncepci rodičovské dovolené. Přestože patříme mezi státy s nejdelší rodičovskou dovolenou, ve většině států EU je možné lépe kombinovat péči o dítě předškolního věku se zaměstnáním. Rodičům jsou dány různé varianty uspořádání pracovního a rodinného života. V některých státech existuje možnost odložit část dovolené do vyššího věku dítěte nebo rozdělit dovolenou mezi rodiče. Rodiče by měli mít možnost zvolit si mezi kratším obdobím rodičovské dovolené za současného pobírání vyšší částky a delším obdobím s nižším měsíčním příspěvkem. Vzhledem k tomu, že u nás existuje právní nesoulad mezi délkou rodičovské dovolené (3 roky) a dobou, po kterou stát vyplácí rodičovský příspěvek (4 roky), nabízí se řešení vyplácet vyšší rodičovský příspěvek po dobu 3 let. Příliš dlouhá rodičovská dovolená vyvolává obavy ze ztráty kvalifikace a klesajících šancí na profesní uplatnění. Přibývá žen, které upřednostňují rychlejší návrat do pracovní činnosti“ (Pavlík, 2002, s. 17).

7.4 Rodičovský příspěvek

„Důležitým krokem k uznání výkonu rodiny (kompenzace za péči o dítě) je mimo jiné odstranění omezení výdělku při pobírání rodičovského příspěvku. Od 1.1.2004 je v České republice rodičovský příspěvek poskytován také v případě, že celodenní péče o dítě je zajištěna jinou osobou. Rodičovský příspěvek je nyní možné chápat jako dávku na hlídání dítěte. Rodič již není omezován výší možného výdělku a může pracovat na plný úvazek. Nicméně zůstává podmínka vlastního zajištění péče o dítě. Vzhledem k tomu, že dítě lze umístit do školky pouze pětkrát v měsíci a nejvýše na 4 hodiny denně, většina žen možnost pracovat při pobírání rodičovského příspěvku stejně nevyužívá. Toto opatření mohou využívat pouze ženy, kterým mohou vypomoci prarodiče nebo ženy s vysokými

příjmy, které si mohou dovolit zaplatit soukromé hlídání dítěte. Rodičům by nepochybně pomohlo zrušení omezení docházky do školky. Současně by bylo potřeba nově koncipovat systém garantující služby péče o děti do 3 let.

V souvislosti s prodloužením rodičovské dovolené došlo v 90. letech k výraznému omezení role jeslí. Byla upřednostněna individuální rodičovská péče. Tento trend však není v souladu se snahou o zlepšování podmínek žen s malými dětmi pro jejich uplatnění na trhu práce. Obavy ze ztráty zaměstnání se mohou pro stále větší část žen stát překážkou v rozhodování mezi pracovní kariérou a rodinou. V oblasti předškolní péče je v České republice potřeba opětovně posílit státem dotované služby pro děti do 3 let.

Přestože je úroveň podpory rodin v České republice do značné míry srovnatelná s úrovní podpory poskytované v ostatních státech EU, nelze hovořit o uspokojivém stavu. Řešením by mohlo být přijetí ucelené koncepce rodinné politiky s jasně vymezenými cíli a nástroji k jejich dosažení. Současný stav lze charakterizovat jako rigidní, nereagující dostatečně jak na měnící se potřeby rodin, tak na odlišnosti v potřebách jednotlivých rodin“ (Pavlík, 2002, s. 18).

8 SHRNU TÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

Téma úrovně plodnosti je již od 90.let častým námětem odborných, mediálních i politických diskuzí. Důvodem jsou významné změny v populačním vývoji České republiky. Zatímco prodlužování naděje dožití je vnímáno jako pozitivní jev, v němž se zrcadlí zlepšování zdravotní péče i životního stylu obyvatelstva, nízká hladina porodnosti je v souvislosti se zabezpečujícím fungováním společnosti vnímána jako jev negativní.

Tento jev je provázen i nárůstem intenzity bezdětnosti, či založením rodiny v pozdějším věku.

Ve své teoretické části bakalářské práce jsem chtěla shrnout faktory, ovlivňující vstup do manželství, zakládání rodiny i počet dětí v rodině. Z teorie vyplývá, že příčin, ovlivňujících tento problém je doopravdy mnoho. Dnešní mladí lidé si plně uvědomují tento vážný krok do života a doslova jako na vahách jej zvažují s osobní kariérou.

Konkrétním výsledkům budu věnovat svoji praktickou část a výzkum.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

9 METODOLOGIE VÝZKUMU

Metodologie se zabývá teorií a charakteristikou vědní metody, včetně výzkumných metod, jako způsobu a cest poznání reálně existujícího systému (Disman, 2000).

Pro svůj výzkum jsem zvolila kvantitativní metodu sběru informací, protože k dané problematice mi kvantitativní výzkum připadá adekvátnější než kvalitativní. Dokáže pojmut mnohem více respondentů a je tedy možné vytvořit si obecnější představu o problému.

Dle Hendla (1999) spočívá kvantitativní výzkum v ověřování platnosti teorií, konstruovaných pomocí konceptů a měřených čísel, analyzované vzápětí pomocí statistických procedur s cílem zjistit, zda zobecněná teorie je pravdivá.

Výzkumný problém:

„Poslední desetiletí 20. století a počátek 21. století jsou charakteristické významnými změnami v reprodukčním chování obyvatelstva, přičemž tyto změny jsou nejvýznamnější především v oblasti porodnosti. Jedná se zejména o pokles počtu narozených dětí, zvyšování věku matek při porodu a zvyšování podílu dětí narozených mimo manželství. V době poklesu průměrného počtu dětí v rodině a narůstající bezdětnosti se upírá zájem některých odborníků též na možnost **podpory vícedětných rodin** jako jednoho z potenciálních nástrojů zmírnění populačního úbytku a stárnutím populace. Konečná úroveň plodnosti totiž u nás souvisí především s rozením dětí druhého a vyššího pořadí.

Z dlouhodobého pohledu přitom lze konstatovat, že dřívější reprodukční model častější bezdětnosti a většího podílu vícedětných rodin byl vystřídán vzorcem s **nižší bezdětností a výrazným úbytkem dětí vyššího pořadí**. Pravděpodobnost porodu třetího, resp. čtvrtého dítěte je v české populaci dlouhodobě nízká, přičemž s postupem času se tyto pravděpodobnosti snižovaly – jejich hodnoty byly nejvyšší u nejstarších generací a jsou nejnižší u nejmladších žen. Ze všech živě narozených dětí se po celá devadesátá léta až do současnosti rodilo zhruba **10 %** dětí třetího pořadí a **4 %** dětí čtvrtého vyšších pořadí“ (Svobodová, online, cit. 2008-04-22).

Otázkou, na kterou se pokusím odpovědět je, **jaký počet dětí si lidé ve věku 18 až 30 let včetně přejí mít a na základě čeho se tak rozhodují.**

Jsem si vědoma toho, že:

- K samotným potvrzením hypotéz by stačil mnohem jednodušší dotazník. Protože plánování počtu dětí je kombinace mnoha faktorů, snažila jsem se od respondentů získat co nejvíce informací a pak z toho vyvodit ty nejvíce a nejčastěji se vyskytující názory.
- Velmi silný faktor v rozhodování bude konfrontace s partnerem. Toto hledisko jsem v dotazníku nezohledňovala a zaměřila jsem se pouze na jednotlivce.
- Nemohu získat naprosto přesný výsledek. Důvodem je existence malé variability možností v otázkách dotazníku, stále malý vzorek respondentů aj.

9.1 Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu je zjistit, na základě čeho se rozhodují mladí lidé v plánování počtu dětí, jež by chtěli mít.

Proto jsem se zaměřila na věkovou skupinu 18 -30 let, do které spadám i já. V této kategorii mladých lidí se vyskytují jak jednotlivci, kteří teprve řeší svou budoucnost a jsou tak ovlivňováni okolními možnostmi, tak ti, kteří už děti mají a rozhodují se co dál.

9.2 Formulace a stanovení hypotéz

Faktorů je mnoho, já jsem se zaměřila na tři pro mě nejdůležitější činitele, kteří nejvíce ovlivňují rozhodování o počtu dětí.

- I. Počet plánovaných dětí u vysokoškoláků je menší než počet plánovaných dětí u mladých lidí se středoškolským nebo základním vzděláním.
- II. Věřící lidé plánují vyšší počet dětí než nevěřící.
- III. Jednotlivci vyrůstající se dvěma a více sourozenci, sami plánují tři a více dětí.

Pracovní hypotézy

Ad I.)

- 1) Vysokoškoláci kladou větší důraz na kariéru.
- 2) Vysokoškoláci berou výchovu dětí s větší zodpovědností.

Ad II.)

- 1) Lidé hlásící se k náboženství se staví negativně k antikoncepci a k potratům.
- 2) Tito lidé jsou ochotni se více obětovat pro své děti.

Ad III.)

- 1) Jednotlivci vyrůstající se dvěma a více sourozenci vidí pozitiva k existenci velké rodiny.

9.3 Metoda sběru dat

Pro svůj výzkum jsem si jako techniku sběru dat zvolila strukturovaný dotazník. Tedy techniku, kdy respondent odpovídá písemně na otázky v elektronické podobě. Dotazník je nejpoužívanější metodou kvantitativního výzkumu.

K nevýhodám této metody patří časová náročnost, neochota respondentů dotazník vyplnit, neupřímnost při odpovídání na otázky a také možnost nízké návratnosti.

Za výhodu dotazníkového výzkumu můžeme považovat anonymitu respondentů, možnost postihnout velký počet jedinců.

9.3.1 Výběrová technika

Pro výběr vzorku respondentů jsem zvolila prostý náhodný výběr. Avšak kritériem byl věk 18 – 30 let včetně.

9.3.2 Popis dotazníku

Snažila jsem se vytvořit dotazník jasný a přehledný, aby se v něm respondent snadno orientoval. V úvodu jsem se respondentům představila a sdělila téma, o kterém píše. Požádala jsem je o vyplnění dotazníku a zároveň je ujistila, že získané informace použiji pouze pro zpracování bakalářské práce.

Dotazník se skládá ze 5 otázek otevřených a 25 uzavřených otázek nabízejících možné alternativy. Otázky jsou standardizované, což znamená, že jsou pro všechny respondenty stejné.

9.3.3 Místo výzkumu

Své respondenty jsem oslovila pomocí internetu a e-mailových schránek. Kvůli mé časové vytíženosti, mi tento způsob získávání informací přišel nejvhodnější.

9.3.4 Velikost vzorku

Pro kvantitativní výzkum je velikost vzorku důležitá. Čím větší je počet respondentů, tím více se údaje blíží skutečnosti.

Dotazník jsem rozeslala 140 respondentům patřících do věkové kategorie, pro kterou byl výzkum určen. Návratnost dotazníků považuji za úspěšnou, vrátilo se mi celkem 120 vyplněných dotazníků.

III. ANALYTICKÁ ČÁST

10 ANALÝZA DOTAZNÍKU

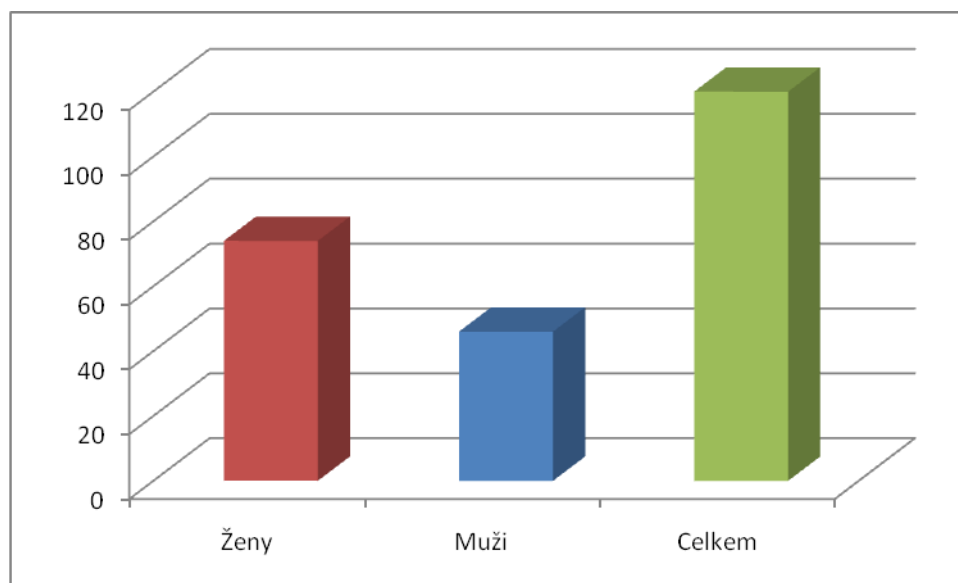
Po té, co se mi dotazníky vrátily zpět, jsem nejprve vyhodnocovala u jednotlivých otázek počty odpovědí, které jsem pečlivě zaznamenávala. Posléze jsem vybrala ty otázky, které jsou podle mého názoru nejzajímavější a nejdůležitější pro můj výzkum.

Pro lepší přehlednost jsem je zpracovala do tabulek a grafů. Tuto variantu řešení jsem zvolila z toho důvodu, že hodnoty v tabulkách uvádím v celkových počtech i v procentuálním vyjádření, kdyžto grafy znázorňují pouze celková čísla.

10.1 Analýza výzkumu

Otázka č. 1: Jste muž či žena?

Ženy	74	61,7%
Muži	46	38,3%
Celkem	120	100,0%

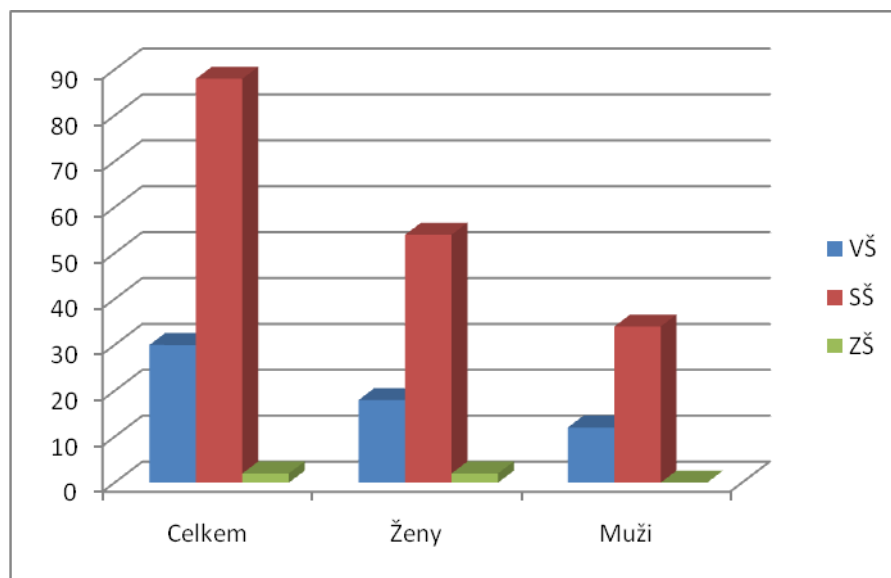

Tabulka č. 1: Celkový počet respondentů

Zpracované dotazníky jsem rozeslala 140 respondentům. Výzkumného šetření se ale nakonec zúčastnilo celkem 120 mladých lidí, z toho 74 žen a 46 mužů ve věku 18 až 30 let.

Otázka č. 3: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

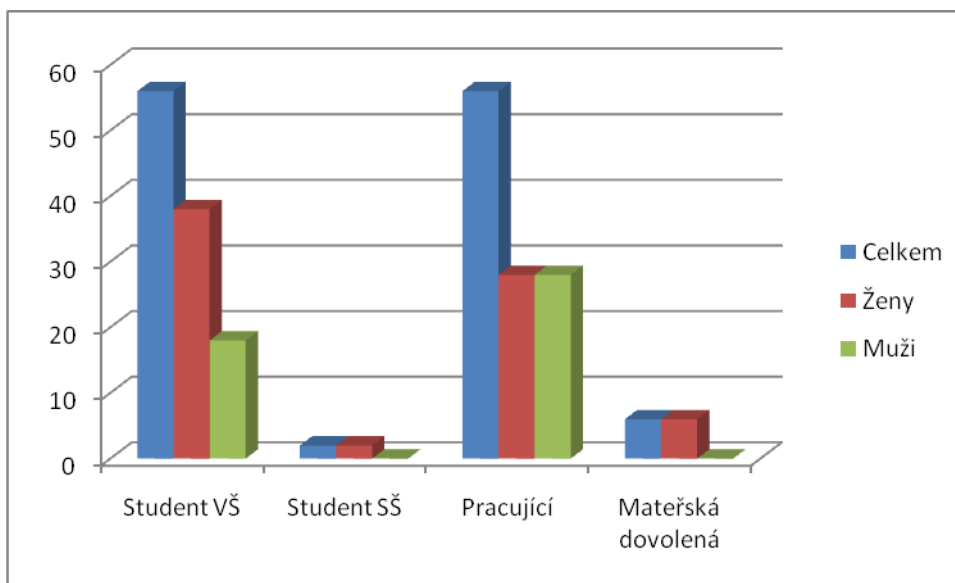
	Celkem		Ženy		Muži	
VŠ	30	25,0%	18	24,3%	12	26,1%
SŠ	88	73,3%	54	73,0%	34	73,9%
ZŠ	2	1,7%	2	2,7%	-	-
Celkem	120	100,0%	74	100,0%	46	100,0%

Tabulka č. 2: Rozlišení respondentů dle dosaženého vzdělání

Z grafu je patrné, že většina respondentů má nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské, což vyplývá z věkového omezení, které jsem si stanovila. Tento stav je způsoben faktem, že mnoho mladých lidí stále studuje na vysokých školách nebo využívá příležitosti propojit práci s dálkovou formou studia.

Otázka č. 4: Jaké je Vaše nynější povolání?

	Celkem		Ženy		Muži	
Student VŠ	56	46,7%	38	51,4%	18	39,1%
Student SŠ	2	1,7%	2	2,7%	-	-
Pracující	56	46,7%	28	37,8%	28	60,9%
Mateř. dovolená	6	5,0%	6	8,1%	-	-
Celkem	120	100,0%	74	100,0%	46	100,0%

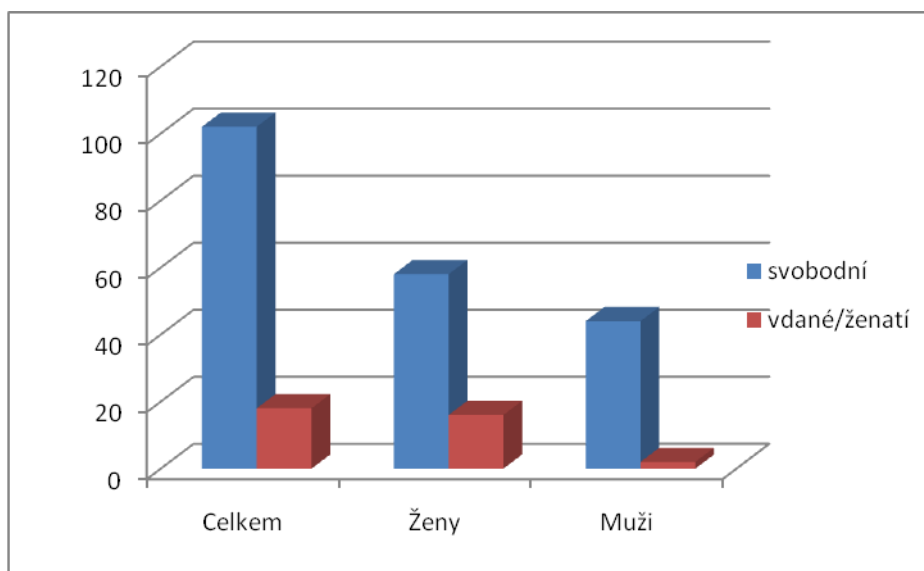
Tabulka č. 3: Zastoupení respondentů dle pracovní aktivity

Jak jsem již výše uvedla, ve věkové kategorii, kterou jsem si stanovila, je možno očekávat, že nejvyšší zastoupení bude ze skupiny pracujících a vysokoškoláků, což dokazují i výsledky znázorněné v grafu.

Vzhledem k zvolenému tématu mé práce bych chtěla upozornit na údaje týkající se počtu žen na mateřské dovolené. Domnívám se, že 5% zastoupení žen na mateřské dovolené k celkovému počtu 74 žen je velmi nízké, což vychází ze zvyšujících se požadavků, jež na ženu klade společnost.

Otázka č. 6: Rodinný stav

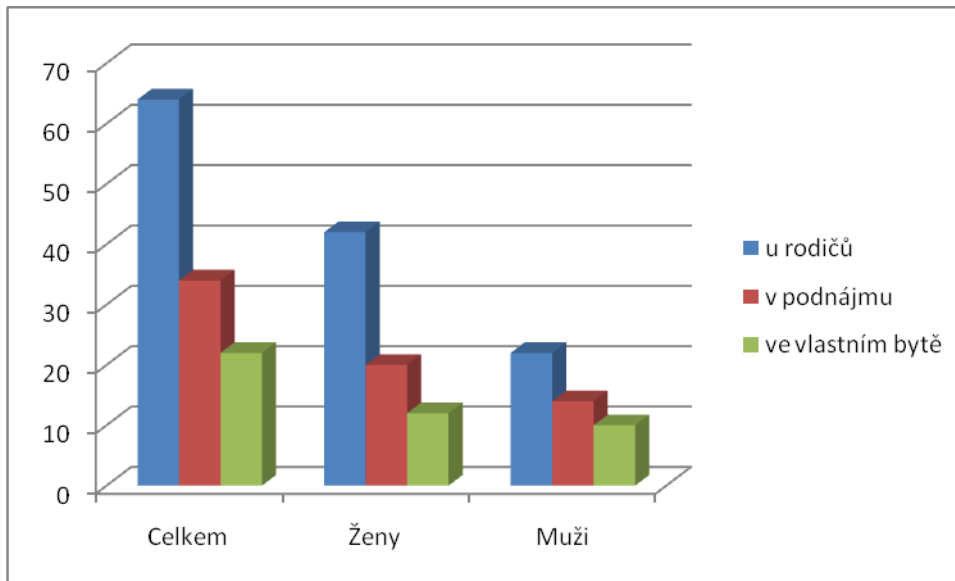
	Celkem		Ženy		Muži	
Svobodní	102	85,0%	58	78,4%	44	95,7%
Vdané/ženatí	18	15,0%	16	21,6%	2	4,3%
Celkem	120	100,0%	74	100,0%	46	100,0%

Tabulka č. 4: Rozdělení respondentů dle rodinného stavu

Z daného výzkumného vzorku je patrné nejvyšší zastoupení svobodných mezi dotazovanými. Zde mohou poukázat na současný trend „soužití singels“, což se odráží na výsledcích výzkumu.

Otázka č. 8: Jaká je forma vašeho bydlení?

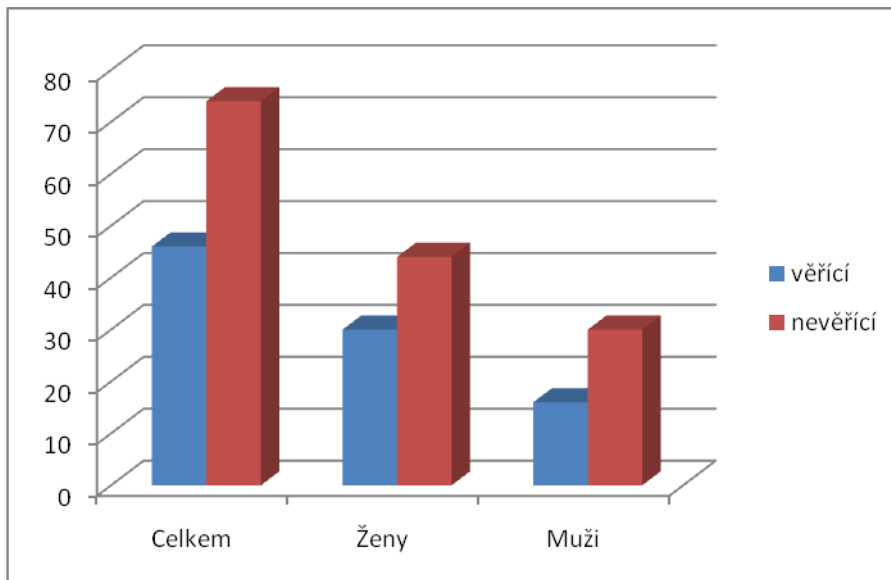
	Celkem		Ženy		Muži	
U rodičů	64	53,3%	42	56,8%	22	47,8%
V podnájmu	34	28,3%	20	27,0%	14	30,4%
Ve vlast. bytě	22	18,3%	12	16,2%	10	21,7%
Celkem	120	100,0%	74	100,0%	46	100,0%

Tabulka č. 5: Roztřídění respondentů dle formy bydlení

Z tabulky je patrné, že větší polovina respondentů bydlí u rodičů. Dle mnou stanoveným kritériem pro výběr respondentů se tato skutečnost dala očekávat. Bydlení ve vlastním bytě je zastoupeno 22 respondenty. A 34 dotazovaných bydlí v podnájmu.

Otázka č. 9: Jste věřící?

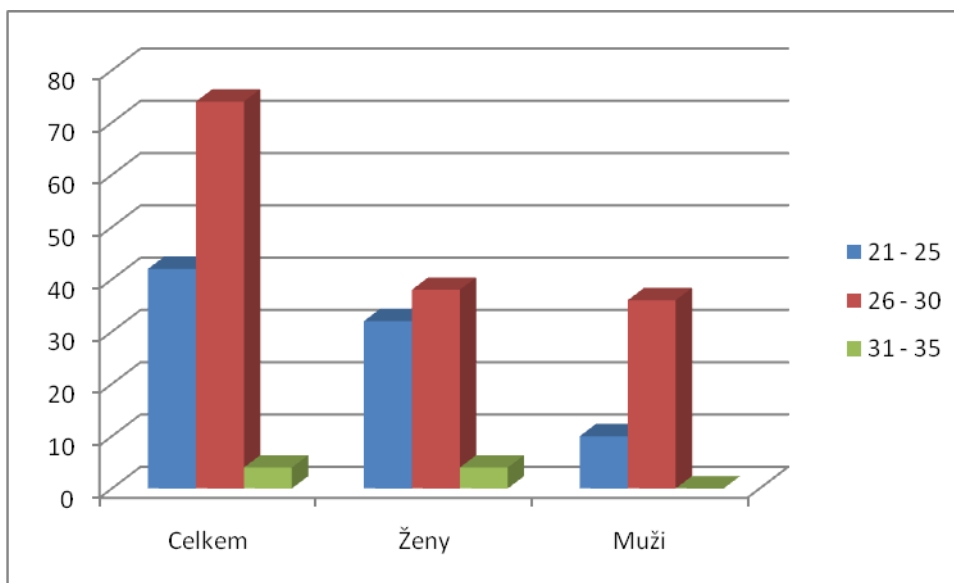
	Celkem		Ženy		Muži	
Věřící	46	38,3%	30	40,5%	16	34,8%
Nevěřící	74	61,7%	44	59,5%	30	65,2%
Celkem	120	100,0%	74	100,0%	46	100,0%

Tabulka č. 6: Znárodnění respondentů dle náboženského vyznání

Ze získaných dat vyplývá, že většina mladých lidí nevyznává žádné náboženství. Počet nevěřících je přitom téměř o polovinu větší než počet věřících. Mezi věřícími, kteří se přiklánějí k některé víře, je však větší procento žen než mužů.

Otázka č. 13: Jaký je podle Vás nevhodnější věk ženy pro početí prvního dítěte?

	Celkem		Ženy		Muži	
21 - 25	42	35,0%	32	43,2%	10	21,7%
26 - 30	74	61,7%	38	51,4%	36	78,3%
31 - 35	4	3,3%	4	5,4%	-	-
Celkem	120	100,0%	74	100,0%	46	100,0%

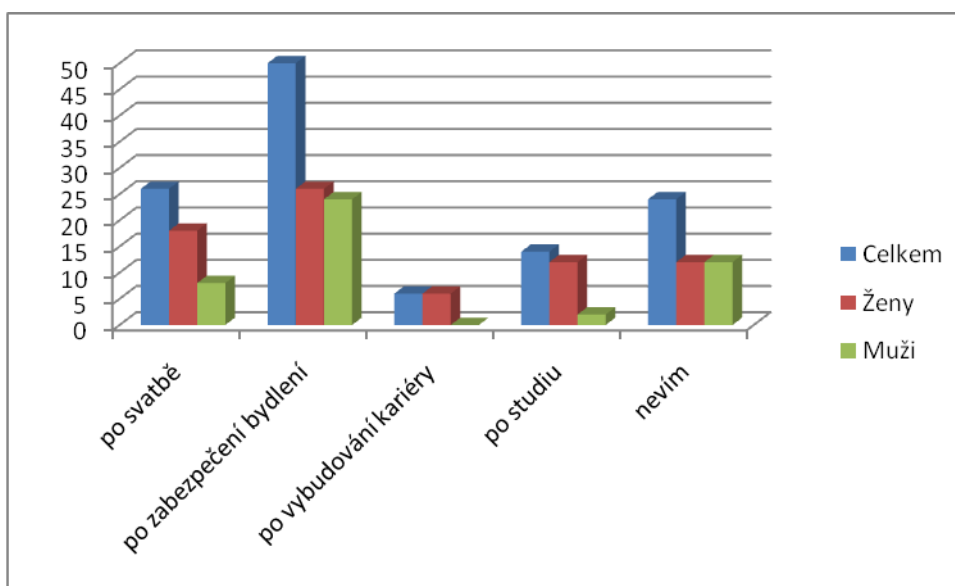

Tabulka č. 7: Rozdělení respondentů dle názoru na nevhodnější věk ženy pro početí prvního dítěte

Z grafu je jasně patrné, že nadpoloviční většina respondentů považuje za nevhodnější věk ženy pro porod prvního dítěte 26 až 30 let. Překvapili mě čtyři ženy, které zvolily věk 31 a vyšší, oproti 32 ženám, které považují nevhodnější věk mezi 21 a 25 rokem. U mužů zvítězil věk ženy 26 až 30 let.

Otázka č. 14: V jaké životní etapě plánujete dítě?

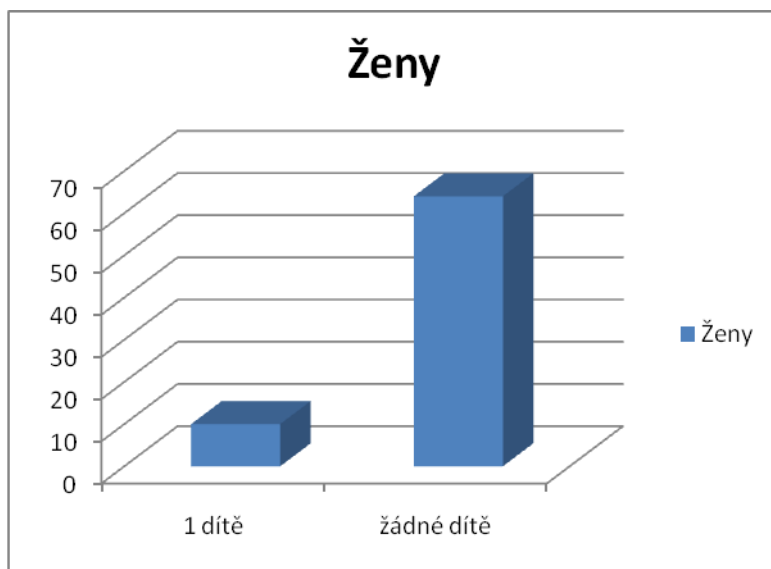
	Celkem		Ženy		Muži	
	Count	Percentage	Count	Percentage	Count	Percentage
Po svatbě	26	21,7%	18	24,3%	8	17,4%
Po zabezpeč. bydlení	50	41,7%	26	35,1%	24	52,2%
Po vybudování kariéry	6	5,0%	6	8,1%	-	-
Po studiu	14	11,7%	12	16,2%	2	4,3%
Nevím	24	20,0%	12	16,2%	12	26,1%
Celkem	120	100,0%	74	100,0%	46	100,0%

Tabulka č. 8: Znázornění respondentů dle dosažené životní etapy

Ze zkoumání této tabulky vyplývá, že nejvíce respondentů plánuje mít dítě po zabezpečení bydlení. Do druhé větší skupiny patří názor dotazovaných, kteří mají v úmyslu mít dítě po svatbě. K méně početné skupině se řadí názor mít dítě po studiu. 20% respondentů v dotazníku uvedlo, že neví.

Otázka č. 15: Máte děti?

	Ženy	
1 dítě	10	13,5%
Žádné dítě	64	86,5%
Celkem	74	100,0%

Tabulka č. 9: Znázornění respondentek dle počtu dětí

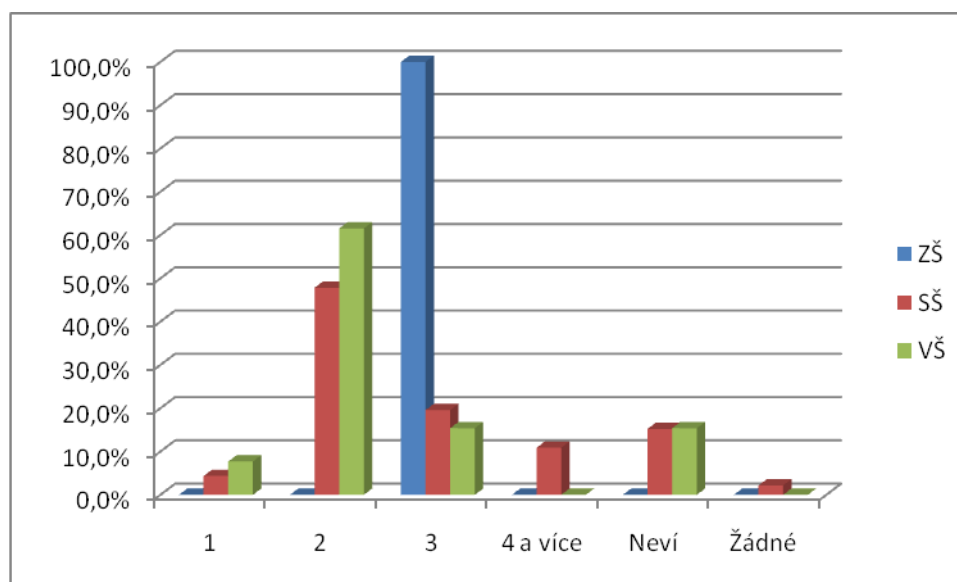
Zde je patrné, že převážná většina žen ještě nemá dítě. 10 respondentek uvedlo, že má jedno dítě.

Do tabulky jsem nezahrnula muže, protože všichni odpověděli na otázku, zda mají děti, záporně.

10.2 Analýza hypotéz

Hypotéza č. 1: Počet plánovaných dětí u vysokoškoláků je menší než počet plánovaných dětí u mladých lidí se středoškolským nebo základním vzděláním.

	ZŠ		SŠ		VŠ	
1	-	-	4	4,3%	2	7,7%
2	-	-	44	47,8%	16	61,5%
3	2	100,0%	18	19,6%	4	15,4%
4 a více	-	-	10	10,9%	-	-
Neví	-	-	14	15,2%	4	15,4%
Žádné	-	-	2	2,2%	-	-
Celkem	2	100,0%	92	100,0%	26	100,0%

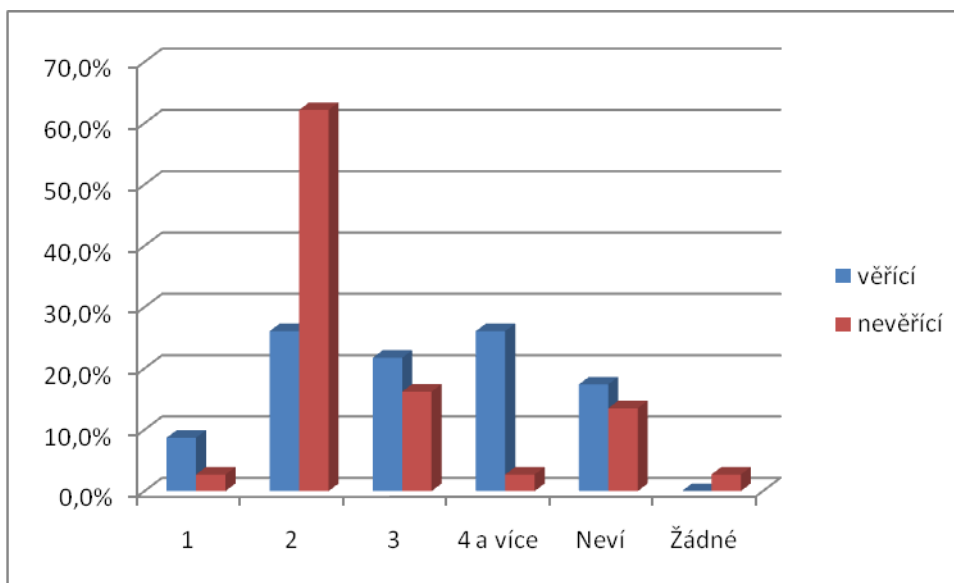

Tabulka č. 10: Vliv dosaženého vzdělání na počet plánovaných dětí

Z výsledku výzkumu je patrné, že 61,5 % absolventů vysokých škol preferuje dvě děti. 47,8 % mladých lidí se středoškolským vzděláním upřednostňuje pro svůj rodinný život také dvě děti, avšak 30 % si přeje 3 a více dětí. Téměř shodného postoje při odpovědi nevím dospěla jak skupina vysokoškoláků tak středoškoláků.

Hypotéza č. 2: Věřící lidé plánují vyšší počet dětí než nevěřící.

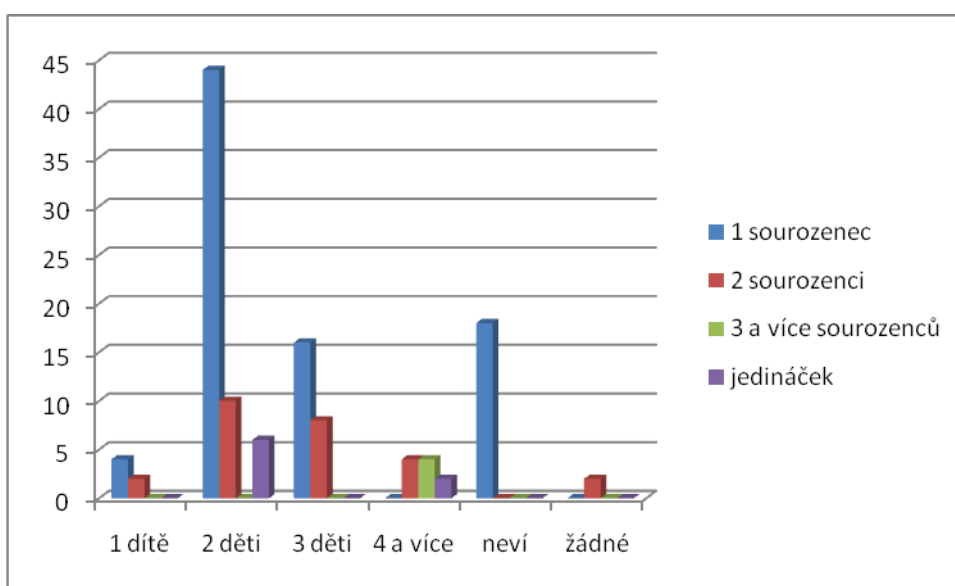
	věřící		nevěřící	
1	4	8,7%	2	2,7%
2	12	26,1%	46	62,2%
3	10	21,7%	12	16,2%
4 a více	12	26,1%	2	2,7%
Neví	8	17,4%	10	13,5%
Žádné	-	-	2	2,7%
Celkem	46	100,0%	74	100,0%

Tabulka č. 11: Vliv náboženství na rozhodování o počtu dětí

Z uvedených výsledků je patrné, že přes 60 % nevěřících respondentů dává přednost dvoudětnému modelu. Naopak u mladých lidí hlásící se k náboženství, kteří plánují 2, 3 nebo 4 a více dětí jsou údaje přibližně shodné. Velký rozdíl můžeme zaznamenat přímo ve slouci „4 a více“, kde je plánovaný počet dětí mezi věřícími a nevěřícími velmi odlišný. Opět se zde vyskytují v obou skupinách jednotlivci, kteří nemají představu kolik dětí by chtěli mít.

Hypotéza č. 3: Jednotlivci vyrůstající se dvěma a více sourozenci, sami plánují tři a více dětí

	1 sourozenec		2 sourozenci		3 a více sourozen- ců		jedináček	
	čet	podíl (%)	čet	podíl (%)	čet	podíl (%)	čet	podíl (%)
1 dítě	4	4,9%	2	7,7%	-	-	-	-
2 děti	44	53,7%	10	38,5%	-	-	6	75,0%
3 děti	16	19,5%	8	30,8%	-	-	-	-
4 a více	-	-	4	15,4%	4	100,0%	2	25,0%
Neví	18	22,0%	-	-	-	-	-	-
Žádné	-	-	2	7,7%	-	-	-	-
Celkem	82	100,0%	26	100,0%	4	100,0%	8	100,0%

Tabulka č. 12: Vliv sourozeneckého soužití na plánovaný počet dětí

Zde je patrné, že nejvíce mladých lidí prožilo dětství s jedním sourozencem a u tohoto modelu chtějí ve svém budoucím rodinném životě zůstat. Chtěla bych upozornit na čtyři jednotlivce, kteří vyrůstali se třemi a více sourozenci a plánují velký počet dětí. Naopak je to u jedináčků, ti mají v úmyslu si pořídit dvě nebo dokonce 4 a více dětí. A opět je tu velká skupina těch, kteří nemají představu o počtu svých dětí v rodině.

10.3 Zhodnocení výzkumu

Stanovila jsem si následující hypotézy:

H1: Počet plánovaných dětí u vysokoškoláků je menší než počet plánovaných dětí u mladých lidí se středoškolským nebo základním vzděláním.

Z výzkumu je patrné, že pokud mají absolventi vysokých škol představu o plánovaném počtu dětí, nepřesahuje tento počet číslo 3. Naproti tomu se absolventi středních škol nebrání vyššímu počtu dětí. Hypotéza na daném vzorku se tudíž jeví jako pravdivá.

Domnívám se, že jedním z faktorů, které ovlivňují u absolventů vysokých škol preferovaný dvoudětný model, je časové vytížení při studiu a v následném zaměstnání. A také přání dopřát svým dětem vyšší standard, které by při větším počtu dětí nemohli splnit.

Z uvedené tabulky dále vyplývá, že tyto skupiny dotazovaných také často nemají představu o velikosti své budoucí rodiny. Jak u vysokoškolsky vzdělaných tak i středoškolsky vzdělaných se vyskytuje až 15 % těch, kteří nad daným tématem nepřemýšlejí, tudíž neví, protože se jim pravděpodobně tato problematika nejeví jako aktuální.

I když si počet absolventů základních škol nezaslouží větší pozornost (2 respondenti), domnívám se, že by bylo zajímavé udělat výzkum zabývající se jen touto skupinou. A pokusit se tak zjistit, jak se na problematiku ohledně plánování počtu dětí dívají lidé, kteří v relativně brzkém věku začínají pracovat. Mají větší možnost, oproti studentům, založenou rodinu dříve a lépe materiálně zabezpečit a tak napomoci k početnější rodině.

H2: Věřící lidé plánují vyšší počet dětí než nevěřící.

Z uvedených výsledků na daném vzorku se tato hypotéza jeví opět jako pravdivá. Zatímco věřící mladí lidé (26,1 %) plánují 4 a více dětí, mezi nevěřícími je toto číslo ve srovnání s počty věřících zanedbatelné.

Velké rozdíly jsou také patrné i u posledního sloupečku v tabulce („žádné“). Kde vidíme, že žádný z věřících neuvažuje o budoucím životě bez dětí, zatímco nevěřící o něm uvažují.

Je tedy patrné, že lidé hlásící se k náboženství plánují vyšší počet dětí než nevěřící.

H3: Jednotlivci vyrůstající se dvěma a více sourozenci, sami plánují tři a více dětí.

Je zcela patrné, že dotazovaní vyrůstající s jedním sourozencem (53,7%) plánují zakládat rodinu se dvěma dětmi. Stejně tak mladí lidé vyrůstající se třemi a více sourozenci (100%) uvažují o vícečetné rodině, čímž se jeví i tato hypotéza jako pravdivá.

Přesto se však nenašel žádný jedináček, který by plánoval pouze jedno či žádné dítě. Proto usuzuji, že jedináčci zřejmě z vlastní zkušenosti bez sourozence nechtějí v tomto modelu při plánování vlastních dětí pokračovat.

Proto i zde bych chtěla upozornit, že by bylo vhodné se této problematice jedináčků věnovat v samostatném výzkumu. A pokusit se zjistit, do jaké míry má vyrůstání v dětství bez sourozence vliv na postoje jedináčků k počtu dětí při plánování vlastní rodiny.

ZÁVĚR

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila Faktory ovlivňující počet dětí v rodině. Pomocí dotazníkového šetření jsem zjišťovala, jaký vztah dnešní mladí lidé zaujímají k tvorbě rodiny a co vše jejich názory a postoje ovlivňuje.

V teoretické části jsem nastínila oblasti, jež se týkají nebo mohou ovlivnit rozhodování člověka při zakládání rodiny. Protože existuje k dané problematice celá řada literatury a jiných zdrojů informací, snažila jsem se vybrat jen ty nejvhodnější. Mým záměrem bylo umožnit čtenáři komplexní pohled na danou problematiku a tím zvýšit kvalitu sdělení.

Na počátku jsem se věnovala charakteristice rodiny jako takové, dále jsem popsala jednotlivé činitele, jež mají vliv na plánování dětí. Zde jsem zmínila především sociální, biologické, ekonomické, psychologické, kulturní a náboženské faktory. Kromě toho jsem se zabývala problematikou sociální politiky v České republice a současnými společenskými trendy, jež se dotýkají tohoto problému.

V praktické části jsem se věnovala metodologii mého výzkumu. Vysvětlila jsem důvody, pro které jsem se rozhodla použít techniku dotazníkového šetření i celkový postup při sběru dat.

Poslední, analytická část, poskytuje čtenáři celistvý pohled na výsledky výzkumu. Přehledné grafy a tabulky umožňují rychle zjistit údaje, které vypovídají o četnostech jednotlivých odpovědí u otázek.

Vzhledem k výzkumnému vzorku a použitým metodám lze považovat hypotézy v daném výzkumu za vhodně zvolené, což odpovídá mým představám o současném postoji mladých lidí k zakládání rodiny. Jako hlavní ukazatele v hypotézách jsem si stanovila nejvyšší dosažené vzdělání, náboženské vyznání a počet sourozenců, se kterými jednotliví respondenti vyrůstali.

Z výzkumu vyplynulo, že faktory jako pohlaví, náboženství, vzdělání, forma bydlení a počet sourozenců respondenta, lze považovat za jedny z hlavních aspektů, které hrají důležitou roli při rozhodování o počtu dětí v rodině.

Jsem si vědoma toho, že zkoumaný vzorek nelze aplikovat na celou společnost, protože je zastoupen velmi malým počtem dotázaných, přesto však alespoň v náznamech poukazuje na trendy mladých lidí v současnosti.

Zároveň také připouštím, že se zabývám tématem, které nemusí být pro všechny respondenty aktuální, což znamená, že získané údaje nemusí být v budoucnosti realizovány. Je třeba si také uvědomit, že rozhodování o počtu dětí ovlivňují také ekonomické a bytové podmínky a zdravotní stav partnerů. Velmi silný faktor v rozhodování bude také konfrontace obou partnerů na toto téma, protože ne vždy mají partneři stejnou představu o budoucnosti.

Bohužel se v praxi liší plánování od následné reality, proto by bylo zajímavé z dlouhodobého hlediska udělat v budoucnu výzkum se stejnými respondenty. Díky němu bychom mohli porovnat rozdíl mezi tím, co člověk plánuje a jak to nakonec dopadne.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Odborná literatura

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7.

ČERNÁ, K. *Pohled na kohabici a rodinu v ČR a VB z hlediska ESH*, Demografie, 2005. čís. 47, č. 2, str. 87-95, ISBN 0011-8265.

ECO, U. *Jak napsat diplomovou práci*, 1. vyd. Olomouc: Votobia, 1997. ISBN 80-7198-173-7.

FIALOVÁ, L. *Česká republika v kontextu evropského demografického vývoje dříve a dnes. XXVIII. Konference České demografické společnosti*, Demografie, 1998, roč. 40, č. 4, s. 259-261. ISBN 0011-8265.

FIALOVÁ, L; HAMPLOVÁ, D. aj. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-87-7.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*, 1.vyd. Brno: Paido, 2000.

GOODY, J. *Proměny rodiny v Evropské historii*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny 2006, ISBN 80-7106-396-7.

HAMPLOVÁ, D; RYCHTAŘÍKOVÁ, J; PIKÁLKOVÁ, S. *České ženy – Vzdělání, partnerství, reprodukce a rodina*, Praha: Sociologický ústav AVČR WOW, 2003. ISBN 80-7330-040-0.

HAŠKOVÁ, H; ZAMYKALOVÁ, L. *Fenomén bezdětnosti v kontextu sociálních změn v české společnosti*, AV ČR 2006, č.reg.: KJB7028402.

HENDL, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999. ISBN 80-246-0030-7.

CHALOUPKOVÁ, J; ŠALAMOUNOVÁ, P. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*, Praha: Sociologický ústav AVČR WOW, 2004. ISBN 80-733-062-1.

KOSCHIN, F. *Druhý demografický přechod. XXVIII. Konference České demografické společnosti*. Demografie, 1998. roč. 40, č. 4, s. 257-259, ISSN 0011-8265.

KOSCHIN, F.: Naše populace stárne-užijeme se? *Demografie*, 2005, roč. 47, č.4, str.245-250, ISBN 0011-8265.

MÁCHOVÁ, J. *Spor o rodinu*, Praha: Mladá fronta, 1970, ISBN 23-103-70.

MAŘÍKOVÁ, H. (ed.). *Proměny současné české rodiny*, Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2000. ISBN 80-85850-93-1.

MATĚJČEK, Z; LANGMEIER, J. *Výpravy za člověkem*, Praha: Odeon, 1981.

MCDONALD, P. *Možnosti státní politiky k udržení plodnosti*. *Demografie*, 2004, roč. 46, č. 1.

MOŽNÝ, I. *Česká společnost*, 1.vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.

MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*, 2.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství SLON, 2002. ISBN 80-86429-05-9.

PAVLÍK, Z. *Možné scénáře dalšího vývoje. XXVIII. Konference České demografické společnosti*. *Demografie*, 1998, roč. 40, č. 4, s. 276-280, ISBN 0011-8265.

PAVLÍK, Z. *Populační vývoj České republiky 1990-2002*, Praha: Katedra demografie a geodemografie, PřF UK, 2002. ISBN 80-902686-8-4.

PECÁKOVÁ, I; NOVÁK, I; HERMANN, J. *Pořizování a vyhodnocování dat ve výzkumech veřejného mínění*, Praha: Fakulta informatiky a statistiky VŠE, 1998. ISBN 80-7079-357-0.

RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?*, Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. ISBN 80-86429-01-6.

ROZTOČIL, A. *Porodnictví*, Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2001. ISBN 80-7013-339-2.

SOBOTKA, T. *Změny v časování mateřství a pokles v ČR v 90. letech*. *Demografie*, 2003, roč. 45, č. 2, str. 74-87. ISBN 0011-8265.

ZEMAN, J. *Semináře o rodině*, Praha: Vysokoškolské katolické hnutí Praha, 2005.

Internetové zdroje

KOCOURKOVÁ, J; KUČERA, M. aj. *Propopulační politika – ano či ne*. [online]. Sborník č. 21/2001 [cit. 2008-04-16]. Dostupné z <<http://www.cepin.cz/cze/kniha.php?ID=21>>

SVOBODOVÁ, K. *Preferované počty dětí v rodině*. [online]. Analýza [cit. 2008-04-22]. Dostupné z <http://demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=546>

ŠALAMOUNOVÁ, P. *Představy o ideálním věku pro zakládání rodiny a reálná data*. [online]. Tisková zpráva, Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav Praha 2003. [cit. 2008-04-22]. Dostupné z <<http://www.cvvm.cas.cz/index.php?lang=0&disp=zpravy&r=1&shw=100170>>

ŠAMANOVÁ, G. *Představy o ideálním věku pro zakládání rodiny a o počtu dětí v rodině*. [online]. Tisková zpráva, Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav Praha 2004. [cit. 2008-04-22]. Dostupné z <http://www.cvvm.cas.cz/upl/zpravy/100365s_OV40609.pdf>

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Celkový počet respondentů	37
Tabulka č. 2: Rozlišení respondentů dle dosaženého vzdělání	38
Tabulka č. 3: Zastoupení respondentů dle pracovní aktivity	39
Tabulka č. 4: Rozdělení respondentů dle rodinného stavu	40
Tabulka č. 5: Roztřídění respondentů dle formy bydlení	41
Tabulka č. 6: Znázornění respondentů dle náboženského vyznání	42
Tabulka č. 7: Rozdělení respondentů dle názoru na nejvhodnější věk ženy pro porod prvního dítěte	43
Tabulka č. 8: Znázornění respondentů dle dosažené životní etapy	44
Tabulka č. 9: Znázornění respondentek dle počtu dětí	45
Tabulka č. 10: Vliv dosaženého vzdělání na počet plánovaných dětí	46
Tabulka č. 11: Vliv náboženství na rozhodování o počtu dětí	47
Tabulka č. 12: Vliv sourozeneckého soužití na plánovaný počet dětí	48

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Antikoncepce

Příloha 2: Sterilizace

Příloha 3: Umělé přerušování těhotenství

Příloha 4: Populační politika

Příloha 5: Dotazník

PŘÍLOHA 1: ANTIKONCEPCE

Při výběru antikoncepční metody se posuzují faktory jako např. spolehlivost metody, bezpečnost metody, aplikační komfort, pozitivní vedlejší účinky, nutnost lékařské kontroly, věk, plánování dalšího těhotenství a jiné.

Podle způsobu aplikace rozeznáváme metody perorální, injekční, intrauterinní a podkožní implantáty.

Perorální antikoncepce - V současné době je perorální antikoncepce, jak uvádí Roztočil, nejúčinnější a metodou nejčastěji používanou.

Injekční antikoncepce - Je to metoda méně užívaná. „Mechanismem účinku je především blokáda ovulace a vliv na endometrium a cervikální hlen jako u perorální aplikace.“ (Roztočil, 2001)

Podkožní implantáty - „Jde o systém šesti silastikových kapslí obsahujících levonorgestrel, který se graduálně uvolňuje do organismu ženy po dobu 5 roků, přičemž nejvyšší účinnost je v průběhu prvního roku po aplikaci.“ (Roztočil, 2001)

Nitroděložní tělísko (IUD) - Metoda vychází z dávného poznatku, že cizí těleso zavedené do dutiny děložní vyvolává neplodnost. Dodnes není přesně znám mechanismus účinku IUD.

Chemické metody - Tyto prostředky se můžou používat samostatně nebo s nějakou bariérovou metodou (diafragma, pesar, kondom). Aplikují se 3-10 minut před stykem a spermicidní účinek trvá 10-60 minut.

Bariérové metody - Tyto metody zabraňují průniku spermií do dutiny děložní. Dělí se na mužské (kondom) a ženské (diafragma, pesar). Přerušovaná soulož je snad nejstarší antikoncepční metodou. Spočívá v retrakci penisu muže z rodidel ženy těsně před ejakulací.

Přirozené metody plánovaného rodičovství - Společný princip těchto metod spočívá v periodické pohlavní abstinenci v období zvýšené početnosti.

PŘÍLOHA 2: STERILIZACE

Sterilizace je lékařský výkon, který trvale zabraňuje plodnosti. Sterilizace může být provedena u obou pohlaví na vlastní žádost nebo se souhlasem osoby, u které má být sterilizace provedena. Žádost o sterilizaci schvaluje sterilizační komise.

V České republice lze provést sterilizaci jenom ze zdravotní indikace, zatímco v mnoha jiných zemích se sterilizace provádí dobrovolně jako metoda plánovaného rodičovství.

PŘÍLOHA 3: UMĚLÉ PŘERUŠENÍ TĚHOTENSTVÍ

UPT je zákrok, kterým se zabraňuje dalšímu vývoji plodového vejce. Patří mezi metody plánovaného rodičovství, ale frekvence této metody by se měla snižovat v souvislosti se širokým používáním antikoncepčních metod. (Roztočil, 2001)

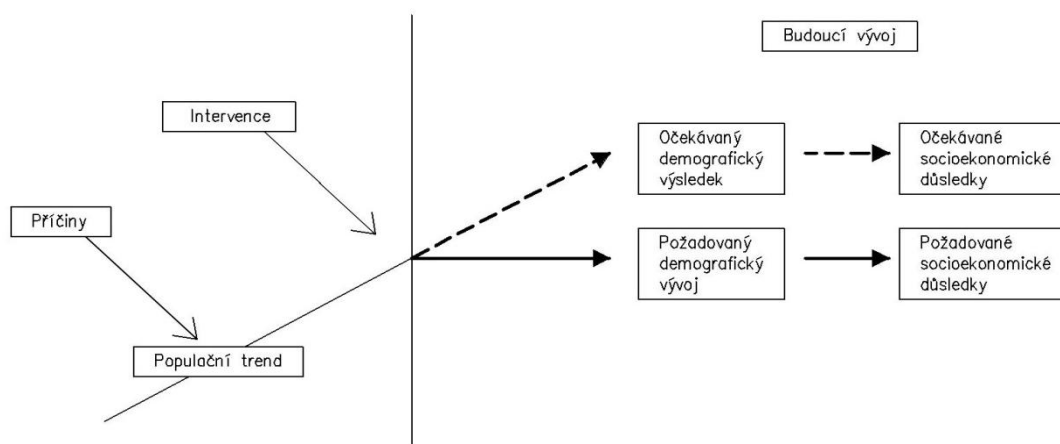
V České republice řeší UPT zákon č.66 z roku 1986. Tento zákon říká, že těhotenství je možné ukončit u ženy, která o to požádá do 12 týdne těhotenství.

V některých závažných případech je potrat prostě nezbytný. Jinak samozřejmě platí, že potrat je zanedbaná výchova. To znamená, že pokud katolická církev chce v této otázce dělat něco užitečného, tak ať vychovává obě pohlaví, nejen ženy k tomu, aby se chovali v sexu zodpovědně. Pokud si lidé nemohou děti z různých důvodů dovolit, ať důsledně používají antikoncepci. V současném světě není jiné řešení, není jiné cesty.

PŘÍLOHA 4: POPULAČNÍ POLITIKA

- o uplatňuje se v zemích, které mají problém s počtem obyvatel
- o dá se chápat jako strategie, s jejíž pomocí se ovlivňuje velikost populace, její struktura a rozložení
- o ovlivňuje počet obyvatel záporně i kladně
- o zvýšení počtu obyvatel:
 - o zavedení výhod pro rodiny s dětmi
 - o vyšší přídatky na dítě
 - o delší mateřská dovolená
- o snížení počtu obyvatel:
 - o poplatky za 2. dítě
 - o zvýšení zaměstnanosti žen
 - o prosazování antikoncepce

Schéma procesu formulování populační politiky (Rabušic, 2001):

PŘÍLOHA 5: DOTAZNÍK

Vážený respondente,

Jmenuji se Adéla Dobiášová a jsem studentkou 3. ročníku Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

To, co nyní držíte v rukou, je mnou sestavený dotazník, který mi bude sloužit, jako podklad pro moji bakalářskou práci. Zde se zabývám otázkou, do jaké míry a hlavně čím se mladí lidé nechají ovlivnit při svém rozhodování o počtu dětí.

Kritériem pro vyplnění a odevzdání dotazníku je věk 18 – 30 let včetně.

Prosím, přečtěte si následující body a prosím zvýrazněte (tučně, podtržením, barevně) vždy pouze jednu odpověď (pokud z textu nevyplývá něco jiného). Budete-li se chtít k danému problému vyjádřit, vyjádřete se na konci dotazníku. Nezapomeňte prosím na to, že dotazník je anonymní a bude využit pouze pro sepsání mé práce a její statistiku.

Předem děkuji za vaši ochotu a věnovaný čas.

Dotazník

1. *Jste* muž žena
2. *Kolik je Vám let? (uved'te prosím číslici).....*
3. *Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?*
základní vyučen v oboru
střední bez maturity střední s maturitou
vysokoškolské
4. *Jaké je Vaše nynější povolání? (uved'te prosím slovně)*
.....
5. *Kde bydlíte?*
velkoměsto maloměsto
vesnice mimo Českou republiku
6. *Rodinný stav*
svobodná/-ý vdaná/ženatý
rozvedená/-ý vdova/vdovec
7. *Kde jste prožil/-a většinu života?*
velkoměsto maloměsto
vesnice
8. *Jaká je forma vašeho bydlení?*
u rodičů v podnájmu

ve vlastním bytě na koleji
jiné

9. Jste věřící?

ano ne

10. S kolika sourozenci jste v rodině vyrůstal/a?

jedináček 1 2 3 4 a více

11. Jaký je podle Vás nejvhodnější věk pro uzavření prvního manželství?

18-20 21-25 26-30 31-35
36-39 40-44 45-49 50 a více

12. Plánujete založit rodinu?

ano ne někdy ano nevím

13. Jaký je podle Vás nejvhodnější věk ženy pro početí prvního dítěte?

18-20 21-25 26-30 31-35
36-39 40-44 45-49 50 a více

14. V jaké životní etapě plánujete dítě?

po zabezpečení bydlení po svatbě nevím
po vybudování kariéry po studiu jiné

15. Máte děti?

ano ne

16. Pokud ano, kolik jich máte?

.....

17. Kolik jich ještě plánujete? (pokud jste odpověděl/a ano v otázce .č.15)

.....

18. Pokud ne, kolik dětí plánujete mít?

žádné 1 2
3 4 a více nevím

19. Máte stálého partnera?

ano ne

20. Souhlasíte s tím, že dnešní mladí lidé obtížně zakládají rodiny a nemají děti, kvůli nejisté ekonomické situaci?

ano ne nevím
spíše ano spíše ne

21. Souhlasíte s tím, že dnešní mladí lidé nechtějí zakládat rodiny a mít děti, protože je kolem plno jiných lákadel (studium, cestování, zájmy, aj....)

ano ne nevím
spíše ano spíše ne

22. *Jaké jsou podle Vás důvody odkládání narození prvního dítěte u žen?*

.....

23. *Používáte antikoncepci?*

ano ne nevím

uvažuji o tom již ne

24. *Výchova dětí představuje velkou finanční zátěž*

ano ne nevím

spíše ano spíše ne

25. *Výchova dětí přináší hodně obav a problémů*

ano ne nevím

spíše ano spíše ne

26. *Mít děti znamená omezení osobní svobody a možností seberealizace*

ano ne nevím

spíše ano spíše ne

27. *Rodiče se musí pro dítě obětovat a sebezapírat*

ano ne nevím

spíše ano spíše ne

28. *Pracující matka se svým dětem nemůže věnovat natolik jako žena v domácnosti*

ano ne nevím

spíše ano spíše ne

29. *Počet dětí ovlivní velikost bytu či domu*

ano ne nevím

spíše ano spíše ne

30. *Počet dětí ovlivní místo bydliště*

ano ne nevím

spíše ano spíše ne

Děkuji za vyplnění